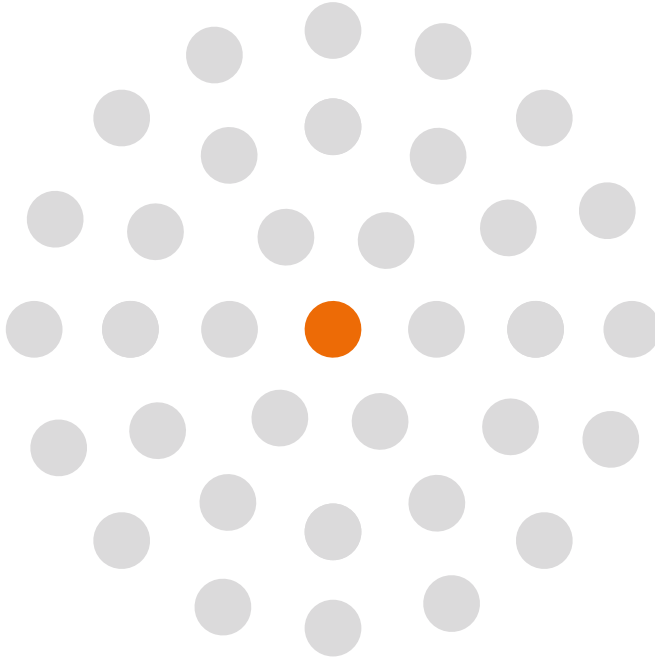

İNSANİ YARDIM ÇALIŞMALARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET REHBERİ

OCAK 2018

hayata destek

hayata destek

Hayata Destek, afetlerden etkilenen bireyler ve toplumların temel haklarına erişimini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmalar yapmak amacıyla kurulan bir insani yardım derneğidir.

Hayata Destek, afet risklerini azaltmak için çalışmalar yürütmekte ve afetlerden etkilenen toplumların kapasitelerini ve dirençlerini artırmaya yönelik çalışmaktadır. Uluslararası insani yardımın temel ilkelerini benimseyen Hayata Destek; insanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık, hesap verebilirlik çerçevesinde faaliyetlerini Türkiye ve çevresi bölgelerde sürdürmektedir.

www.hayatadestek.org | info@hayatadestek.org

© 2018, Hayata Destek

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir parçası Hayata Destek'in açık yazılı izni olmaksızın yeniden üretilemez, tıpkıbasımı yapılamaz, kopyalanamaz ya da satılamaz.

İçindekiler

1 Giriş	1
1.1 Bu Rehberin Amacı Nedir?	1
1.2 Rehberin Yapısı	1
2 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Genel Bakış	3
2.1 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Tanımı	3
2.2. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Temel Kavramlar	4
2.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Çeşitleri	7
2.4 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Ne Zaman Meydana Gelir?	10
2.5. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Olası Sebepleri	11
2.6. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Sonuçları	13
2.6.1 Yasal/Hukuki	13
2.6.2 Güvenlik/Emniyet	13
2.6.3 Sağlık	14
3 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ile Mücadelede Temel Prensipler ve Yaklaşımlar	15
3.1 Hak Temelli Yaklaşım	15
3.2 Hayatta Kalan Temelli Yaklaşım	16
3.3 Topluluk Temelli Yaklaşım	17
3.4 Sistem Yaklaşımı	17
3.5 Mülteciler ile Çalışırken Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ile Mücadele	17
3.6 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet'den Etkilenen Mülteci Kadınlar Özelinde Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ile Mücadele	18
4 Mülteci Toplulukta Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet'in Önlenmesi ve Müdahale için Temel Çerçeve	20
4.1 Topluluk Eğitimi, Farkındalık Yaratma ve Destek Faaliyetleri Geliştirme	21
4.1.1 Mülteci Topluluk	21
4.1.2 Uluslararası Kuruluşların Rol ve Sorumlulukları	22
4.1.3 STK'ların Topluluk Hizmetleri (Uluslararası, Ulusal, Yerel)	22
4.1.4 Dünyadan İyi Uygulama Örnekleri	23
4.2 Geçim Kaynaklarını ve Kendi Kendine Yeterliği Destekleme	25
4.3 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Önleme ve Müdahalede Çok Sektörlü Yaklaşım	27
5 Türkiye'deki Mülteciler Özelinde Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Müdahale	29
5.1 Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	29
5.2 Mülteci Topluluklarında Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	30
5.3 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddeti Yaşayanlar için Yönlendirme Yolları	31
5.3.1 Türkiye Vatandaşları için Yönlendirme Yolları	31
5.3.2 Mülteci Topluluk için Yönlendirme Yolları	33
5.4 Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri	35
5.5 Türkiye'deki Yerel Aktörlerin İyi Uygulama Örnekleri	40
5.5.1 İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı	40
5.5.2 Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)	42
Kaynakça	44

1. Giriş

1.1 Bu Rehberin Amacı Nedir?

Bu rehberin başlıca amacı Hayata Destek Derneği çalışanlarına faaliyetlerini yürütürken koordinasyon, planlama, izleme ve ölçme alanlarında destek sağlamak; toplumsal cinsiyet temelli şiddetin (TCŞ) önlenmesi ya da azaltılmasına katkıda bulunabilmeleri için faaliyetlerini gözden geçirmelerine rehberlik etmektir. Rehber, Hayata Destek saha çalışanlarının yanı sıra Türkiye'de insani yardım faaliyetleri yürüten diğer sivil toplum kuruluşlarının (STK) kullanabileceği şekilde oluşturulmuştur.

Hayata Destek, topluluklar ile birlikte çalışarak, temel hak ve ihtiyaçlara erişimi sağlamak amacıyla kurulmuş bir insani yardım kuruluşudur. Hayata Destek, insani yardım, yerinden olmuş kişilerin korunması ve afetlerden etkilenmiş toplulukların dirençliliği alanlarında çalışırken çocuklar, gençler, kadınlar ve diğer hassas kesimlere yoğunlaşır. Hayata Destek'in başlıca program başlıkları acil yardım, nakit desteği, gıda güvenliği, psiko-sosyal destek, eğitim, kapasite geliştirme, geçim kaynakları desteğinden oluşup, insani yardım ve koruma çalışmalarının genelinde katılımcı yaklaşımların benimsenmesi üzerine kuruludur. Bu rehberin Hayata Destek çalışanlarına tüm bu çalışma alanlarında destek olması hedeflenmiştir. TCŞ'nin sebepleri, çeşitleri ve sonuçlarının daha iyi anlaşılması şiddet mağdurlarına/hayatta kalanlara¹ doğru desteğin sunulması için elzem olduğundan, Hayata Destek çalışanlarının bunları etrafıca anlaması amaçlanmıştır.

1.2 Rehberin Yapısı

Bölüm Bir: Rehberi tanıtır ve yapısını anlatır.

Bölüm İki: TCŞ konusunun genel bir incelemesidir. Temel terimlerin tanımlarını, TCŞ'nin meydana geliş sürecini, olası sebeplerini, çeşitlerini ve sonuçlarını ele alır.

Bölüm Üç: TCŞ ile mücadele alanında temel prensip ve yaklaşımları inceler. Bu bölümde ele alınan yaklaşımlar hak temelli, hayatta kalan temelli, topluluk temelli yaklaşımlar ve sistem yaklaşımıdır. Bunlara ek olarak, mülteciler özelinde TCŞ ile mücadele yaklaşımları ve TCŞ hayatta kalan mülteci kadınlara yönelik yaklaşımlar sunulmuştur.

Bölüm Dört: Mülteci topluluklarda TCŞ'nin önlenmesi ve müdahale konularında temel çerçeveyi aktarır. TCŞ'ye müdahale bu bölümde destekçi topluluk, hayatta kalanların güçlendirilmesi ve çok-sektörlü yaklaşım örnekleri vasıtasıyla ortaya konmuştur.

1. "Hayatta Kalan," TCŞ tecrübesi yaşamış kişileri ifade etmektedir. "Mağdur" ve "hayatta kalan" sözcükleri birbiri yerin kullanılabilir. "Mağdur" daha çok hukuki ve tıbbi sektörlerde kullanılırken, psikolojik ve sosyal destek alanlarında dirençlilik ima eden "hayatta kalan" sözcüğü tercih edilmektedir. Bu rehber kişilerin dirençliliğini ön plana çıkarmak amacıyla "hayatta kalan" kavramını kullanmaktadır.

Bölüm Beş: Türkiye'deki mülteciler özelinde TCŞ'ye müdahaleye yoğunlaşır. Ayrıca, Türkiye'de ve Türkiye'deki mülteci topluluklarda TCŞ'nin boyutları ele alınır. Türkiye'de TCŞ yaşayan ya da yaşama riski altında olan bireyler için yönlendirme yolları tanımlanır. Son olarak, Türkiye'de yerel aktörlerin iyi uygulamaları verilmiştir.

2. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Genel Bakış

2.1 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Tanımı

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet (TCŞ) son derece yaygın bir problemdir ve çoğu ülke tarafından 'bireyin temel insan haklarının ihlali' olarak görülmektedir. **TCŞ, erkekler ve kadınlar arasında 'var olduğu' toplumsal ilkelere karşılaştırılmış farklılıklardan doğan ve bir insana iradesi dışında uygulanan şiddet eylemlerinin tümüdür.** Bu tip şiddet eylemleri, "toplumsal cinsiyetler ile özdeşleştirilen toplumsal rol beklentilerinin; erkekler ve kadınlar arasındaki düzensiz güç ilişkilerinin sonucudur" (Jones, 2014, s. 576). TCŞ; temel insan haklarının ihlali, insan onurunun ve kişinin kendi kaderini tayin etme hakkının çiğnenmesi anlamına gelir.

Kadına yönelik şiddet 20 Aralık 1993 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'de şu şekilde tanımlanmıştır:

"Kadınlara yönelik şiddet ister kamusal ister özel hayatta olsun bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi anlamına gelir."

TCŞ'nin başlıca mağdurları kadınlar olsa da erkekler ve oğlan çocukları da TCŞ mağduru olabilirler. 'Toplumsal cinsiyet temelli şiddet' kavramı lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) bireylere yönelik şiddet eylemlerini de kapsar. Başlıca TCŞ çeşitleri arasında; eş şiddeti ya da ev içi şiddet, zorlama ya da baskı ile fuhuşa mecbur bırakılma, çocuk evliliği ya da zorla evlendirilme, kadın sünneti, kız doğan bebeklerin öldürülmesi, cinsel sömürü amaçlı insan kaçakçılığı ya da zorla çalışma/ev işleri yapma vardır.

Şiddet ihtimalini ortadan kaldırmak ve şiddete maruz kalmış kişilere yönelik müdahalelerde bulunmak için, TCŞ'nin sebepleri ve sonuçları uygun programlar ile çözümlenmelidir. Şiddetin aile, toplum, toplumsal değerler ya da devlet güdümünde olduğu durumda TCŞ kamusal şekilde de gerçekleşebilir. UNHCR ve Uygulayıcı Partnerler Bildirgesinde yer alan ifadeler şu şekildedir;

"...Kadınlara yönelik şiddetin, bunlarla sınırlı olmaksızın aşağıdakileri içerir biçimde anlaşılması gerekir?:

a) Dayak ve hırpalama, ev halkına dahil olan kız çocuklarının cinsel suistimali, drahoma bağlantılı şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın cinsel organını sakatlama veya kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, eş haricinde (ev halkına dahil) kişilerce uygulanan

şiddet, sömürüyle bağlantılı şiddet dahil olmak üzere aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet,

b) Tecavüz, cinsel suistimal, iş yerinde, eğitim kurumlarında veya diğer yerlerde meydana gelen cinsel taciz ve sindirme, kadın ticareti ve fahişeliğe zorlama dahil olmak üzere genel olarak toplum içinde meydana gelen şiddet,

c) Nerede olursa olsun devlet tarafından işlenen veya göz yumulan fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet."

TCŞ ile mücadele, kadın ve erkeklere toplum tarafından biçilen farklılıkları konu alır. Örneğin cinsel şiddet, bir kişinin rızası dışında cinsel aktiviteye zorlanması anlamına gelirken, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, "bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet biçimleri" (İstanbul Sözleşmesi, madde 3) olarak tanımlanmıştır. 'Toplumsal cinsiyet temelli' terimi, 'genel şiddet' ve 'toplumsal cinsiyet temelli şiddet' arasında ayırım yapmak için kullanılsa da bu durum, kadınlara yönelik tüm şiddet biçimlerinin toplumsal cinsiyet temelli olduğu ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yalnızca kadınlara yönelik olduğu anlamına gelmez. Şiddetin yöneltildiği kişi erkek olabilir. Toplumun 'erkeksilik' tarifine uymayan erkekler taciz ya da şiddete uğrayabilir, hatta öldürülebilir. Fakat kadınların toplumda baskı altına alınmasına sebep olan cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kadınlar ve kız çocukları bu gibi problemlerle daha sık karşılaşmakta, şiddete maruz kalma riski yüksek gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi³'ne göre ayrımcılık, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, yani bir kadının sırf kadın olması nedeniyle maruz kaldığı veya kadınları artan oranlarda etkileyen şiddeti de içermektedir. Dolayısıyla TCŞ'nin ardında yatan başlıca sebepler cinsiyet rolleri, güç ilişkileri ve bilhassa toplumsal/ilişkisel bağlamdan doğan kadına yönelik ayrımcılıktır. TCŞ'nin hayatta kalan, hayatta kalanların aileleri ve toplulukları üzerinde uzun vadeli etkileri yıkıcı olmaktadır. TCŞ, koruma ve adalet sistemlerinin hükümsüz kaldığı kriz ve çatışma durumlarında sık görülmektedir. Şiddetli çatışma durumlarında tecavüz; karşı tarafa zarar vermek, onları küçük düşürmek ve utandırmak için kullanılan askeri bir yöntem niteliğindedir.

2.2 Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Temel Kavramlar

CİNSİYET: Erkek ve kadınların doğumda sahip olduğu biyolojik özelliklerdir. Sahip olunan özellikler irsidir ve cinsiyetlerin arasındaki 'fark,' fizyolojik üreme fonksiyonları ile sınırlıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYET: Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeklere biçilen sosyal karakteristikleri tarif etmek için kullanılan terimdir. Toplumsal cinsiyet kavramı yaş, milliyet, etnik ya da sosyal köken gibi kavramlar üzerinden tanımlanır. Toplumsal cinsiyetler kültürlere göre çeşitlilik gösterir ve topluluk ya da kültüre mensup kişiler arasındaki güç ilişkilerinin yanı sıra, kimlik, statü, rol ve sorumluluk belirleyici olurlar. *Toplumsal cinsiyet sosyalleşme ile öğrenilir ve dolayısıyla değişebilir.*

3. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General Recommendation No. 19 (11th session, 1992).

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

Türkçesi: [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_(1-29).pdf)

TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİĞİ: Toplumsal cinsiyet; "rolleri," rollere biçilen sorumlulukları, rollerin sınırlarını ve fırsatlarını belirleyen bir unsurdur. Herhangi bir bağlamda bir cinsiyetin diğerine kıyasla edildiği ayrıcalıkları belirler. Toplumsal cinsiyet kimliği ise kişinin kendini kadın, erkek ya da ikisinden farklı bir biçimde tanımlamasıdır – bireylerin kendilerini nasıl algıladığı ve adlandırdığı ile ilgilidir. Bir bireyin toplumsal cinsiyet kimliği, biyolojik cinsiyetinden farklı olabilir.

CİNSİYET İFADESİ: Bireyin toplumsal cinsiyet kimliğinin genellikle davranışları, giyimi, saç kesimi ve ses tonu ile dışa vurumudur. Cinsiyet ifadesi, toplumun erkeksi ya da kadınsılık halleri ile özdeşleştirdiği davranış ve özellikler ile uyum ya da farklılık içinde olabilir.

GÜÇ: Güç, kişinin başka insanlara dair ya da başka insanlar adına karar verme yetisini ifade eder. Güç, hakimiyet oluşturmak için kullanıldığında başkalarının hayatlarına zorunluluklar, kısıtlamalar, yasaklar koyar ve başkalarının hayatları hakkında kararlar verilmesi anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddeti önlemek ve doğru müdahalelerde bulunmak için kadın ve erkek, kadın ve kadın, erkek ve erkek, çocuk ve yetişkin, çocuk ve çocuk ilişkilerinin doğru analiz edilerek anlaşılması gerekir.

ŞİDDET⁴: Şiddet sosyal, duygusal, ekonomik güç; şantaj ya da baskı; veya fiziksel şiddet aracılığıyla meydana gelen bir baskı aracıdır. Şiddet yöneltilen kişi, korku vasıtası ile kendinden beklenen şekilde davranma eğiliminde olur.

Bir ya da birkaç kişi tarafından kadınlara ve kızlara yöneltilen zarar verici davranışlar şiddete örnektir. Zarar verici şiddet eylemleri tekil ya da çoğul olabilir; süresi değişkenlik gösterebilir, zamana yayılarak aralıklarla gerçekleşebilir; dakikalar, saatler ya da bir ömür zarfında gerçekleşebilir.

Görünür Şiddet: Fiziksel saldırı (fiziksel ya da cinsel şiddet); bir kişiyi silahla tehdit etme.

Gizli Şiddet: Tehdit, küçük düşürme, psikolojik zulüm, sosyal baskı ya da aldatılma.

İSTİSMAR: Kötü ya da uygunsuz bir amaç için fiziksel ya da sözlü kötü muamele; kişiye psikolojik ya da fiziksel zarar verecek, kişiyi korkuya sevk ederek kontrol edecek şekilde gücün kötüye kullanılmasıdır.

İstismar kişilerin bağımsız kararlar almasına engel olur. İradeleri dışında hareket etmelerine sebebiyet verir. İstismarın başlıca çeşitleri ev içi şiddet, çocuk istismarı, cinsel saldırdır ve bunlar adli suç niteliğindedir.

Sömürü ya da istismar, kişiler arasındaki güç eşitsizliği kötüye kullanıldığında ortaya çıkar. Kişilerin karar alma, müzakere etme yetisi kaybolur. Sömürü ve istismar, cinsel ya da farklı imtiyazlar elde edilmesi amacıyla kişiye fiziksel/duygusal şiddet ya da benzeri baskı araçları uygulanması ile ortaya çıkabilir.

BASKI: Kişiyi tehdit, sözlü baskı, şantaj, manipülasyon, aldatma, kültürel beklentiler ya da ekonomik güç vasıtasıyla iradesi dışında davranışlara sürüklenme girişimidir.

4. UNHCR. Guideline on TCŞ on Refugees, Returnees and IDP (2003). More information can be found here https://www.unicef.org/emerg/files/gl_GBV03.pdf

RIZA: Bir kişinin bir eylemi özgürce ve gönüllü bir şekilde kabul ederek yapmasıdır. Örneğin bir kadın ya da kız rızası dışında cinsel ilişkiye zorlandığında, cinsel saldırı kişinin özgür iradesi dışında meydana gelir. Rızanın olmadığı durumlarda tehdit, zorlama ya da benzeri baskı, alıkoyma, aldatma ve çarpıtma süreçleri vardır.

FAİL⁵: Failler, kişilere ya da topluluklara yönelik şiddet ya da diğer istismar biçimlerini sürdüren, destekleyen ya da görmezden gelen kişi, kurum ya da topluluklardır. Failler somut ya da algısal güç, karar alma gücü ya da otoriteye sahiplerdir ve böylelikle TCŞ hayatta kalanlar üzerinde hakimiyet kurabilirler.

Failler farklı kişiler olabilir ve bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Ancak UNCHR TCŞ rehberine göre (2003; p. 14), mülteci kadınların sık karşılaştığı fail türleri vardır.

Kim fail olabilir?

■ Toplumsal cinsiyet temelli şiddet faileri bazen hayatta kalanların hayatlarını idame ettirmek için desteğine ya da korumasına muhtaç olduğu insanlardır. Failler öğretmen, lider ya da siyasetçi gibi **'topluluk üyeleri'** olabilir. Otorite sahibi topluluk üyeleri, güçlerini toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleri ile suistimal edebilirler. Bu tip durumlarda hayatta kalanlar, failin topluluk içindeki gücü yüzünden şiddet eylemlerini bildirmekte özellikle isteksizdirler.

■ Failler erkek arkadaş ya da koca gibi **'yakın failer'** olabilirler. Erkek partnerin kadın partner üzerinde güç sahibi olması birçok toplumda kabul gören bir cinsiyet rolüdür.

■ Failler **'aile fertleri'** de olabilir. Kız çocukları ev içerisinde toplumsal cinsiyet temelli şiddete en sık maruz kalan gruptur. İhmal ya da ensest seviyesinde gerçekleşebilen bu hak ihlalleri baba, üvey baba, dede, kardeş ya amcaları içerebildiği için her zaman yetkililere bildirilmez. Kişiye zararlı gelenekler de bazen aile fertleri, yakın akraba ya da arkadaşların bilgisi dahilinde gerçekleşebilmektedir.

■ Savaş ve çatışma durumlarında toplumsal cinsiyet temelli şiddet, savaşan tarafların **'silahlı üyeleri'** tarafından kişilere yöneltilebilmektedir. Askerler genelde mutlak gücün sembolü olarak görülür. Genellikle silahlıdır ve topluluklarda güvenliği tesis etme yetkileri vardır. Askerler bazı durumlarda masum kişileri tutuklayabilmekte, alıkoymaktadır. Askerler ve güvenlik güçleri çoğu zaman mültecilerin haklarını ve imtiyazlarını kontrol edebilecek konumdadırlar. Sınır ve kontrol noktalarından geçmek, silahlı kuvvetlerden hizmet ya da mal talep etmek özellikle mülteci kadınlar için toplumsal cinsiyet temelli şiddet riskini artırmaktadır.

■ Mülteci kamplarında failer genellikle diğer mülteciler ya da başka bir topluluğun sivil üyeleridir. Failler kampın dışından ya da kampın bulunduğu şehirden olabilir. BM ajanları, ev sahibi devlet çalışanları ya da uluslararası/ulusal insani yardım kurumları için çalışan kişiler olabilirler. Bu gibi kişiler mülteci durumlarında büyük otoriteye sahiplerdir. Topluluk gözünde parası ve gücü olan kişilerdir. Failler toplumsal cinsiyet temelli şiddete yönelerek bu gücü suistimal edebilir.

■ Ayrıca **sosyal yaşamda** fail, bir arkadaş ya da dost olabilir.

2.3 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Çeşitleri

TCS'nin birçok çeşidi vardır ve her çeşidi bireyler, gruplar, kültürler tarafından farklı algılanmaktadır. Bunun sebebi, TCS'nin farklı kişi ve kültürlerce farklı şekillerde tanımlanması ve anlaşılmasıdır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet başlıca beş kategoriye ayrılabilir⁶.

- Cinsel şiddet
- Fiziksel şiddet
- Duygusal ya da psikolojik şiddet
- Zararlı geleneksel uygulamalar
- Sosyo-ekonomik şiddet

Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet denince akla gelen ilk eylem '**Tecavüz ya da Evlilik-içi Tecavüz**'dür. Fail, kişi üzerinde güç ve kontrol sahibi herhangi bir kişi olabilir – buna kişinin kocası, yakın partneri ya da bakım sağlayıcısı dahildir. Tecavüz; hayatta kalan kişinin vücudunun herhangi bir bölümünün, vajinal açıklığının ya da anüsünün failin cinsel organıyla, vücudunun başka bir kısmıyla ya da bir aletle zor kullanılarak, zor kullanma tehdidiyle ya da baskıcı koşullardan istifade ederek dokunulmazlığının rıza dışı ihlal edilmesidir.

İkinci cinsel şiddet çeşidi '**Çocuğun Cinsel İstismarı ya da Encest**'tir. Çocuk, güvendiği aile fertleri, arkadaşları, öğretmenleri, topluluk liderleri ya da bakım sağlayıcısı da dahil olmak üzere güvendiği kişiler tarafından cinsel şiddete maruz kalabilir. Failin çocuk üzerinde güç, otorite ve kontrolü söz konusu olabilir. Çocuk istismarı, failin cinsel tatmini amacıyla meydana gelir ve çocuk çeşitli cinsel ilişkilere maruz bırakılır. Bu tip istismar tecrübeleri çocuklarda psikolojik travmalara sebep olur.

Üçüncü Cinsel Şiddet tipi '**Zorla Anal İlişki ve Anal Tecavüz**'dür. Bu tip cinsel şiddet kişilere güç, otorite ve kontrol sahibi kişiler tarafından yöneltilebilir. Zorla gerçekleşen anal ilişki erkekler arasında ya da erkek ve kadın arasında olabilir. Bu tip cinsel şiddet kişilere güç, otorite ve kontrol sahibi kişiler tarafından yöneltilebilir.

Dördüncü Cinsel Şiddet tipi '**Tecavüze ya da Anal Tecavüze Teşebbüsü**'dür. Bu tip cinsel şiddet kişilere güç, otorite ve kontrol sahibi kişiler tarafından yöneltilebilir. Ancak penetrasyon (fiziksel içe girme) gerçekleşmez.

Beşinci Cinsel Şiddet tipi '**Cinsel İstismar**'dır. Bu tip istismar kişilere topluluk/aile fertleri, iş arkadaşları, yöneticiler ya da yabancılar gibi güç, otorite ve kontrol sahibi kişiler tarafından yöneltilebilir. Cinsel istismarda fiziksel yakınlık tehdidi olabilir ya da yakınlık fiilen oluşabilir – zorla ya da eşitsiz şartlarda uygunsuz dokunma da buna dahildir.

Altıncı Cinsel Şiddet tipi '**Cinsel Sömürü**'dür. Cinsel sömürü kişiye insani yardım çalışanları, kontrol noktalarındaki askerler/resmi görevliler, öğretmenler, kaçakçılar, insan kaçakçıları gibi gücü elinde bulunduran kişiler tarafından yöneltilebilir. Cinsel sömürde zarar görebilirliğin, güç ya da güven ilişkilerinin suistimali söz konusudur⁷. Genellikle kadınlar ve çocuklar failer tarafından seks turizmi

6. a.g.e

7. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General Recommendation No. 19 (11th session, 1992). Daha fazla bilgi için <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
Türkçesi: [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari%4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari%4%B1_(1-29).pdf)

ve fuhuş için kullanılmaktadır. Zorla evlendirilme, hamilelik, pornografi ya da fuhuş; mal, hizmet, yardım karşılığı cinsel şantaj; cinsel kölelik olguları da cinsel sömürüye örnektir. Fuhuşa zorlanma durumlarında maddi kaynaklar, hizmetler ve destek karşılığında kişinin seks ticaretine zorlanması söz konusudur.

Yedinci Cinsel Şiddet Tipi '**Cinsel Taciz**'dir. Cinsel taciz çoğunlukla iş yerinde ya da sokaklarda yaşanır. İşverenler, yöneticiler, çalışma arkadaşı ya da güç sahibi herhangi bir kişi fail olabilir. Cinsel taciz; istenmeyen cinsel girişimler, cinsel imtiyaz talepleri ya da cinsel içerikli sözlü ya da fiziksel davranışlar şeklinde olabilir. 'İstenmeyen' sözcüğü 'isteksiz' anlamına gelmez. Hayatta kalan kişi, saldırgan ya da sakıncalı olsalar da belirli cinsel davranışlara rıza göstermiş ve hatta aktif rol oynamış olabilir.

Sekizinci Cinsel Şiddet tipi '**Bir Silah ya da İşkence Çeşidi Olarak Cinsel Şiddet**'tir. Bu tip cinsel şiddet unsurları özellikle savaş hallerinde görülür. Fail asker, polis ya da çatışmadaki diğer taraflar tarafından görevlendirilmiş biri olabilir.

Fiziksel Şiddet

Birinci fiziksel şiddet tipi '**Fiziksel Saldırı**'dır. Kişiyi silahla ya da silahsız biçimde vurulması, yumruklanması, tekme atılması; ısırma, yakma, sakatlama ya da ölümüne sebep olma gibi eylemlerdir. Bu tip şiddet birçok farklı kişi tarafından yöneltilebilir; eş, yakın, aile ferdi, arkadaş, tanıdık, yabancı gibi herhangi bir kimse eğer güç sahibi ise ya da çatışmaya taraf ise fail olabilir.

İkinci şiddet tipi '**İnsan Ticareti ve Kölecilik**'tir. Bu olgulardan her ikisinin faili de güç ya da kontrol sahibi herhangi kişi olabilir. Kadın ticareti ve köleciliği insanların zorla cinsel eylemlerde, zorunlu iş ya da hizmetlerde; kölecilikte ya da köleciliğe benzer hizmet işlerinde; organ kaçakçılığında kullanılmak üzere alınıp satılması şeklindedir.

Duygusal ya da Psikolojik Şiddet

Duygusal ya da psikolojik şiddet, tehdit ve baskı kurma tekniklerinden oluşur. Bu davranışlar çoğunlukla sözlü olarak ya da belli başlı davranışlar ile dışı vurulur. Kişiyi rencide etmek, kontrol altında tutmak, çeşitli bilgileri kişiden gizli tutmak, kişiyi utandırmak ya da değersiz hissettirmek, paraya ya da çeşitli kaynaklara erişimini kısıtlamak bunlara örnektir. Bir kişiyi takip etmek de başlı başına bir duygusal ve psikolojik şiddet türüdür. Kişiyi düzenli olarak tehdit ya da taciz etmek, takip etmek, evine ya da iş yerine gitmek; rahatsız edici telefon görüşmelerinde bulunmak ya da yazılı mesaj bırakmak, evlerine zarar vermek gibi davranışlar bu şiddet türünün çeşitleridir.

Birinci duygusal ve psikolojik şiddet türü '**Kötü muamele/Küçük Düşürme**'dir. Cinsel nitelikli olmayan; küçümseme ve aşağılama; kişiyi başkalarının gözü önünde ya da tek başına küçük düşürücü davranışlara zorlama; ailesinin yaşamını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu temel kaynaklardan mahrum bırakma gibi sözlü kötü muamele türüdür. Güç veya kontrolü elinde bulunduran herhangi bir kişi fail olabilir. Bu tip kötü muamelenin failleri genelde otorite sahibi eş, partner ya da aile fertleridir.

İkinci duygusal ve psikolojik şiddet türü '**Alıkonulma**'dır. Otorite ya da kontrol sahibi eş, partner, aile ferdi gibi kişilerin bireyin hareket özgürlüğünü kısıtlamasıdır. Özgürlüğün kısıtlanması ve kişinin hareket özgürlüğü hakkında mahrum bırakılması anlamına gelir.

Zarar Verici Geleneksel Uygulamalar

TCŞ ile ilintili, kadınlara yönelik baskıcı geleneksel uygulamaların en bilineni '**Kadın Sünneti**'dir. Bu uygulamanın failleri genelde geleneksel pratisyenlerdir. Aileler, dini gruplar, topluluklar ve bazı devletlerce desteklenir, kabul görürler. Cinsel organların tıbbi olmayan sebeplerle, genellikle genç yaşta kültürel, tedavi amacı gütmeyen sebeplerle kesilmesi ya da dikilmesi; kadın doğum yaptığında ya da cinsel saldırıya uğradığında uygulamanın tekrar edilmesidir.

Kadınlara yönelik zarar verici geleneksel uygulamalardan ikincisi '**Erken Evlendirilme**'dir. Kızların hukuki cinsel özgürlük yaşından önce görücü usulü evlendirilmesidir (bu tip ilişkilerde cinsel ilişki hukuken 'reşit olmayanla cinsel ilişki' olarak tanımlanır çünkü bu yaştaki kızların yasal olarak rıza göstermesi mümkün değildir). Benzer şekilde '**Zorla Evlendirme**' de aileler ya da topluluklar tarafından kabul gören diğer bir zararlı uygulama çeşididir. Hayatta kalan kişinin isteği dışında gerçekleşen ve kişinin itiraz durumunda şiddet/kötü muameleye maruz kalabildiği evliliklerdir.

En zararlı geleneksel uygulamalardan biri de '**Töre Cinayetleri**'dir. Failler genelde koca, aile ferdi ya da topluluk üyeleridir. Bu tip geleneksel uygulamalarda, toplumsal cinsiyet rolleriyle bağdaşmadığı düşünülen davranışlarda bulunan kadın ya da kızların, ailelerini ya da topluluklarını utanca uğrattıkları gerekçesiyle öldürülmeleri ya da sakat bırakılmaları söz konusudur (örneğin, ailenin seçmediği biriyle evlenmeye teşebbüs eden kadınların yüzüne kezzap atılması, ailenin erkek ferдинin işlenen 'suçun' öcünü alması).

Aile fertleri ya da topluluk üyelerinin diğer bir zararlı uygulaması '**Çocuk Katli**'dir. Oğlan çocuklardan daha değersiz görülen kız çocukların doğum sonrası öldürülmesi, aç bırakılması ya da ihmal edilmesidir. '**Kız ya da Kadınların Eğitimden Mahrum Bırakılması**' ise aile fertleri, topluluk üyeleri ya da devletler tarafından kız çocuklarının temel, teknik, profesyonel ya da bilimsel bilgidен mahrum bırakılarak okuldan koparılmasıdır.

Sosyo-Ekonomik Şiddet

Kişinin ekonomik kaynaklar kazanma, kullanma ve elinde tutma kapasitesinin kısıtlanması neticesinde maddi güvenliğinin ve kendi kendine yeterliliğinin zarara uğratılmasıdır. Kişinin para yönetimini kontrol altına alma, geliri tek elde toplama, kişiyi maddi sorumluluklardan geri çekme; işyerine giderek işine müdahale etme; çalışma saatlerinde telefon aracılığıyla kişiyi işinden alıkoyma; iş arkadaşlarını rahatsız etme; çalışma kaynaklarına zarar verme; kadınların ev dışarısında çalışmasını yasaklama ya da güçleştirme; kadınların iş bulmasına engel olma; kaynakların nasıl dağıtıldığını ve kullanıldığını denetim altına alma; kadınların seçeneklerini kısıtlamak için kaynakları kasıtlı olarak kısıtlama gibi örnekleri vardır.

Sosyo-ekonomik şiddetin üç çeşidi vardır. Birincisi '**Ayrımcılık ya da Fırsat – Hizmetlerden Mahrum Bırakılma**'dır. Aile fertleri, toplum, kurumlar ya da devletler fail olabilir. Eğitim, sağlık, adil çalışma; mülkiyet haklarının engellenmesi bu tip ayrımcılık örnekleridir.

İkinci sosyo-ekonomik şiddet tipi '**Cinsel Yönelim Temelli Toplumsal Dışlanma**'dir. Bu tip ayrımcılığa en sık maruz kalanlar LGBTİ bireylerdir. Toplumdan dışlanırlar ve failler aile fertleri, toplum, kurumlar ya da devletler olabilir. Hizmetlerden ya da sosyal, medeni, ekonomik, kültürel

ya da siyasi haklardan mahrum bırakılma; cezai işlem görme; ayrımcı uygulamalar; fiziksel ya da psikolojik zarara uğratılma; ayrımcı uygulamalara göz yumma; homoseksüel, transeksüel ya da trans bireylere yönelik toplumsal ya da bireysel karşıtlık bu tip ayrımcılık örnekleridir.

Son sosyo-ekonomik şiddet tipi '**Hukuki Uygulamalara Engel Olma**'dır. Failler aile fertleri, topluluk üyeler, kurumlar ya da devletler olabilir. Kadınların sosyal, medeni, ekonomik kültürel ve politik haklarından mahrum bırakılması bu tip sosyo-ekonomik şiddet örnekleridir.

2.4 TCŞ ne zaman meydana gelir?

Kadınlara ya da kızlara yönelik TCŞ hayatta kalanların yaşamlarının farklı aşamalarında meydana gelebilir. Birçok kadın henüz 'doğum öncesinde' problemlerle karşılaşmakta ve çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde de TCŞ'ye maruz kalmaktadır. Yaşam döngüsü yaklaşımı kızların ve kadınların yaşadığı şiddetin fiziksel ve ruhsal sağlığa kümülatif etkilerini açığa çıkarmaktadır (Ellsberg & Heise, 2005). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre kadınların maruz kaldığı şiddet türleri yaşam döngüsüne göre şu şekilde şekillenmektedir:

Evre	Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Yaşam Döngüsü Yaklaşımı
Doğum öncesi	Cinsiyete göre kürtaj, hamilelik sırasında hırpalanma, zorunlu hamilelik
Bebeklik	Yenidoğan kızların öldürülmesi, duygusal ve fiziksel istismar, yemek ve sağlığa kısıtlı erişim
Çocukluk	Çocuk evliliği, kadın sünneti, aile fertleri ya da yabancılar tarafından cinsel istismar, yemek ve sağlığa kısıtlı erişim
Ergenlik	Kur süreçlerinde şiddet, maddi şantaj ile sekse zorlanma (örn. okul ücretleri için), iş yerinde cinsel istismar, tecavüz, cinsel taciz, görücü usulü evlilik, insan ticareti
Üreme Çağı	Erkek partnerler tarafından fiziksel, psikolojik ve cinsel istismar, zorla hamile bırakılma, iş yerinde cinsel istismar, cinsel taciz, tecavüz, dul istismarı – örneğin mülk gaspı ve cinsel arındırma uygulamaları
Yaşlılık	Dul istismarı – örneğin mülk gaspı, cadılık ile suçlanma, genç aile üyelerinin fiziksel ya da psikolojik kötü muamelesi, gıda ve sağlık hizmetlerine kısıtlı erişim

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, **Mültecilik Döngüsü** içerisinde de görülebilmektedir. Silahlı çalışma neticesinde bir toprak parçası işgal edildiğinde politik ve sosyal yapılar bozulur ve kişilerin temel insan hakları kolaylıkla görmezden gelinebilir. Kadınlar ve çocuklar çatışmadan kaçarken, savaşırken ya da sığınma arayışı esnasında TCŞ ile karşılaşabilir. Bu süreçler esnasında aile fertleri sık sık birbirinden ayrılır ve çocuklar ailelerinin geri kalanından mahrum kalabilir. Kadınlar evin güvenliğini ve idaresini tek başlarına üstlenmek zorunda kalabilir. Aşağıdaki tablo, mültecilik döngüsü içerisinde ne tip şiddet eylemleri meydana geldiğini göstermektedir:

Aşama	Şiddet Biçimleri
Çatışma esnasında ya da kaçış öncesi	Güç sahibi kişiler tarafından istismar, temel ihtiyaçlara erişim için cinsel imtiyazlar istenmesi, cinsel saldırı, tecavüz, güvenlik güçleri dahil çatışmaya taraf olan silahlı kişilerce kaçırılma, kitlesel tecavüz ve zorla hamile bırakılma, tecavüz
Kaçış esnasında	Haydutlar, sınır muhafızları ya da korsanlar tarafından cinsel saldırı, kaçakçı ya da köle tacirleri tarafından alıkonulma ya da başka bir yere götürülme
Sığınma ülkesinde	Cinsel saldırı, baskı görme; yetki sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, ailelerinden ayrı düşen çocukların bakım evlerinde cinsel istismarı, ev içi şiddet, nakil tesislerinde cinsel saldırı, su ya da odun gibi kaynaklar toplarken cinsel saldırı, yaşamını idame ettirmek için sekse zorlanma ya da zorla fuhuş yaptırılma, sığınma ülkesinde yasal statü, yardım ya da kaynak arayışına olan kişilerin cinsel istismarı, zararlı geleneksel uygulamalara geri dönüş
Kendi ülkesine dönüş sırasında	Ailesinden ayrı düşen kadın ve çocukların istismarı, güç sahibi insanlar tarafından istismar, haydutlar ya da sınır muhafızları tarafından tecavüz ya da cinsel saldırı, ülkesine zor kullanarak ya da baskı aracılığıyla iade
Geri entegrasyon sırasında	Geri gelenlerin intikam mahiyetinde cinsel istismarı, yasal statüsünü geri kazanmaya çalışan kişilerden cinsel imtiyazlar istenmesi, karar alma süreçlerinin dışına itilme, kaynaklara, bürokrasiye ya da mülkiyetlerin geri kazanılması süreçlerine erişimin kısıtlanması ya da engellenmesi

2.5 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Olası Sebepleri

Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete yol açan birden fazla etmen vardır. Bu etmenlerden her biri kişinin herhangi tür şiddete maruz kalma riskini artırmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin sebepleri toplumların katı değerleri ve kurallarında yatmaktadır. Bu değerlerin bazıları cinsiyet eşitsizliğine ve cinsiyet ayrımcılığında yol açmakta, eşitsizlik ortamında ise erkekler kadınlar ve kızlar karşısındaki 'ayrıcalıklarını' sürdürme eğiliminde olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerini ve kimliklerini belirleyen unsurlar cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum, etnik köken, milliyet ve dindir. İnsan hakları, cinsiyet eşitliği, demokrasi ve şiddetsizlik bilincinde eksikliğin TCŞ'ye sebep olduğunu söylemek mümkündür. TCŞ herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde meydana gelebildiğinden, sebeplerini kategorilere ayırmak güçtür. Fakat mevcut veriler belli başlı etmenlerin genellikle TCŞ'yi yaygınlaştırıcı etkisi olduğunu göstermektedir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

- **Bireysel seviyede:** Kişinin şiddete maruz kalma riskini artıran etmenler vardır. Örneğin düşük eğitim seviyesi, erken evlilik, düşük gelir seviyesi, güvenlik eksiği, başkasına muhtaç olma durumu; sosyo-ekonomik durumun değişmesi halinde mücadele edecek alternatiflere sahip olmama; zorunlu yer değiştirme, aile ve topluluk ilişkilerinin bozulması.

■ **İlişkiler seviyesinde**, koca, partner ya da aile fertleri ile dengesiz güç paylaşımı kadınların fiziksel şiddete maruz kalmasına sebep olabilir. Süregelen uzlaşmazlıklar ya da partnerler arası eğitim seviyesindeki farklılıklar da sebebiyet verebilmektedir. Aile seviyesinde TCŞ yaşanması durumunda aile fertlerinden biri 'yitirilen' aile namusunu temizlemek için TCŞ yöneltten kişileri cezalandırmak yerine kadını öldürebilmektedir.

■ **Topluluk seviyesindeki** faktörler topluluğun TCŞ'ye karşı tavrı, TCŞ'nin ne ölçüde 'tolere edildiği' ile ilgilidir. TCŞ okullarda, iş yerlerinde, ibadet yerlerinde ya da mahallede meydana gelebilir. Bu noktada topluluğun aldığı tavır (şiddete karşı 'ahlaki tavır' da dahil olmak üzere), ne gibi yaptırımlar uyguladığı önemlidir.

■ **Toplumsal seviyede** ise toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen ve kadın – erkek arasındaki güç ilişkisini düzenleyen sosyal ve kültürel değerler önemlidir. Toplumsal değerler ayrımcı kültürel, dini ve geleneksel inanç ya da uygulamalar içeriyor olabilir. Ev içi ekonomik ve karar alma gücünün erkeğin elinde toplandığı, kadınların boşanma hakkına kolayca erişemediği, yetişkinlerin anlaşmazlıkları çözmek için şiddete başvurdukları toplumlarda, partner kaynaklı şiddete daha sık rastlanmaktadır. Erkeğin cinsel anlamda ayrıcalıklı statü sahibi olduğu ideolojiler, kadının cinsel aktivitelere katılım hakkında bağımsız kararlar alamadığı, erkeğin cinsel girişimlerini geri çeviremediği koşullar oluşturmakta, cinsel şiddete meşruiyet kazandırmaktadır.

■ **Yasal Faktörler** dikkate alındığında ülkede hukuk sisteminin sekteye uğraması TCŞ risklerini arttırabilir. Bu gibi durumlarda aşağıdaki olgular gözlemlenebilir.

- TCŞ davalarında ayrımcı, ihmalkâr ve normalleştirici muamele
- Kadın ve çocuk haklarına yönelik yasaların yokluğu
- TCŞ karşıtı yasaların yokluğu
- Kolluk kuvvetlerine güven eksikliği
- Cinsiyet ayrımcılığını sürdüren geleneksel kural ve uygulamaların sürdürülmesi
- TCŞ karşıtı kampanya ve savunuculuk faaliyetlerinin yokluğu, ya da bunlara karşı genel duyarsızlık
- Vakaların yetkililere bildirilmemesi, adalete güven eksikliği
- Yetkililere bildirilen vakaların adil ve etkili bir biçimde ele alınmaması
- Kovuşturma sayısının bildirilen vaka sayısına oranla düşük olması
- Yerleşim kamplarının polis ya da adli tesislere uzak olması
- Kadın yasa uygulayıcıların yokluğu
- Yerel mahkemelerin ya da güvenlik güçlerinin kaynak ya da ekipman eksikliği
- Adaletin tesisi sürecinde cinsiyet ayrımcılığını destekleyen uygulamalar ya da yasalar

■ **Mülteci, Geri Dönüş Yapan ya da Ülke İçinde Yerinden Edilen Kişiler:** Göçmenler, mülteci kadınlar ve kızlar da TCŞ riski altında kişilerdir. İnsanları TCŞ riskiyle karşı karşıya bırakabilecek birçok faktör vardır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

- Ailevi ve sosyal destek yapılarının çökmesi
- Coğrafi bölge, yerel durum (bölgede yüksek suç oranı, vb.)
- Hizmetlere ve tesislere uzaklık
- Erkek kamp liderlerinin cinsiyetçi kararlar alması
- Gıda, yakıt ya da gelir kaynaklarının yokluğu sebebiyle تنها bölgelere göç etmek
- Güvenlik eksikliği
- Kamp bölgesinde ya da ev sahibi şehirde UNHCR/STK faaliyeti yokluğu
- Bireysel kayıt ve kimlik kartı sistemlerinin yokluğu (göç otoriteleri)
- Yerel nüfus ile husumet

2.6 Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Sonuçları

TCŞ'nin temel sonucu, ciddi fiziksel ve psiko-sosyal rahatsızlıklara, zaman zaman ölüme yol açmasıdır. Fiziksel zarar ya da ölüm, fiziksel saldırı yokluğunda dahi gerçekleşebilir. TCŞ'nin yarattığı fiziksel ve duygusal travmanın yol açabileceği psikolojik ve biyolojik sorunlar yabana atılmamalıdır. Bunun yanı sıra, yargı sisteminin yetersiz kalması, örneğin failin cezasız kalması, başka TCŞ vakalarına yol açabilir. Bu yüzden saha çalışanlarının TCŞ'nin olası sonuçlarını anlamaları, sonuçlara müdahil olarak zararı kontrol altına alabilmeleri açısından önemlidir. TCŞ'nin yaygın görülen sonuçları aşağıda verilmiştir.

2.6.1 Yasal/Hukuki

- Kişileri toplumsal cinsiyet temelli şiddette karşı koruyacak yasaların olmadığı, yargı üyeleri ya da kolluk kuvvetlerinin cinsiyet ayrımcılığı teşkil eden uygulamalarda bulunduğu durumlar failin cezasız kalması ile sonuçlanarak TCŞ'nin sürmesine sebep olabilmektedir.
- Toplulukların kadını suçlaması ve olayın 'kadının provokasyonu' neticesinde yaşandığı inancı mahkemelerde sık görülmektedir. Birçok cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet davası düşmekte ya da faile verilen ceza yetersiz kalmaktadır. Failin bir suç işlemediği izlenimi oluşmasıyla, TCŞ yaşayan kişinin uğradığı hasar artmaktadır.

2.6.2 Güvenlik/Emniyet

- TCŞ yaşayan kadın güvensiz bir durumda, korku içerisinde ise ya da tehditler alıyorsa yeni TCŞ olayları yaşama riski altındadır.
- Kişi insan tüccarları, polis ve diğer kolluk kuvvetlerinin de dahil olduğu insan ticariyle karşı karşıyaysa, misilleme tehdidi ile karşı karşıyadır.
- Eğer polis ve diğer kolluk kuvvetleri kadının acil ihtiyaçlarına bakım, onur ve gururu açısından hassas yaklaşmaz ise kadın ikincil travma yaşama riski ile karşı karşıya kalır.

2.6.3 Sağlık

TCŞ kadın sağlığını her boyutta ciddi biçimde etkilemektedir (fiziksel, cinsel, üreme, ruhsal, davranışsal). Olumsuz sağlık etkileri, TCŞ tecrübesi sonlandıktan sonra uzun süre devam edebilir ve TCŞ, kadın ölümlerine sebep olabilir. Ölümcül sonuçlar failin kişiyi öldürmesi, yaşanan travma sonucu kişinin intihar etmesi ya da ciddi derecede hastalanması ile yaşanabilir.⁸

TCŞ'nin ölümcül olmayan sosyal sonuçları şu şekilde olabilir:

- Toplumsal dışlanma korkusu,
- Toplumdaki mevki/rolünü yitirme (örn. para kazanma, çocuk büyütme),
- Cinsiyet eşitsizliğinde artış,
- Sosyal anlamda dışlanma, reddedilme ve yalnızlık,
- Yoksulluğun kadınlaşması – yani dünyada yoksulluk içerisinde hayatta kalanların kadın ağırlıklı olması.

3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ile Mücadelede Temel Prensipler ve Yaklaşımlar

TCŞ ile mücadele farklı sektörler, kurumlar ve disiplinler arasında işbirliği gerektirir. Söz konusu insan hakkı ihlalini ortadan kaldırmak için ortak stratejiler tespit edilmeli ve tasarlanmalıdır. TCŞ'nin bir insan hakkı ihlali olduğunu sürece dahil olan tüm aktörler anlamalıdır. Bu prensibin anlaşılması için hem ilgili programların geliştirilmesi, uygulanması ve izlenmesini; hem TCŞ yaşayanların devlet koruma ve desteğine alınmalıdır. Özellikle TCŞ olaylarından sonra hayatta kalan kişinin suçlandığı toplumlarda TCŞ ile mücadele için ilk adım mevcut durumun kabulüdür. Maalesef günümüzde birçok toplumda, kadınların davranışlarını kontrol etmek, kadınları disipline etmek ya da güç kullanmak erkeklerin bir hakkı olarak görülmektedir. Uzun vadede TCŞ ile mücadele için eğitimden sağlığa yaşamın her alanında birçok aktörün birlikte çalışması ve cinsiyet eşitliğini sağlaması şarttır. Birleşmiş Milletler 2005 yılı tavsiye raporuna göre TCŞ yaşayan bireylere destek sağlanması şarttır ancak sorunun yalnızca ağır vakaların olumsuz etkilerini azaltmaya çalışarak çözülmesi mümkün değildir. Kuruluşlar Arası Daimi Komite tarafından hazırlanan 'Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Müdahalelerinin İnsani Yardım ile Entegrasyonu' rehberine göre orta ve uzun vadeli TCŞ yaklaşımları aşağıdaki gibidir (2002; s. 46-47).

3.1 Hak Temelli Yaklaşım

İnsan hakkı yaklaşımı problemlerin görünmeyen sonuçlarını görünür kılmaya yoğunlaşır ve kitleleri 'hak sahipleri' olarak tanıır. Bu yaklaşım şunlara yoğunlaşır: Hak ve ihtiyaçlar nasıl tespit ediliyor; yasal/ahlaki zorunluluklar ve hesap verebilirlik bunları nasıl karşılıyor; insani yardım aktörleri ve devlet kurumları 'taşıdıkları sorumluluk' neticesinde 'hak sahiplerinin' haklarını talep etmesini nasıl teşvik ediyor ve destekliyor. İnsani yardım yaklaşımı, TCŞ ile ilgili programlar yürütenlerin aşağıdaki faaliyetleri yürütmesini gerektirir⁹.

- Hakların gündelik hayatta karşılık bulmasına engel olan belirgin, gizli ve yapısal sorunları tespit edin ve çözüm arayışına dahil olun.
- Sorumluluk sahibi kişilerin sorumluluklarını yerine getirme kapasitelerini, karşılaştıkları engelleri analiz edin.

9. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Sorumluluk Bölgesi Çalışma Grubu (TCŞ AoR). Handbook for Coordinating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Settings (2010). More information can be found here https://www.unicef.org/ecuador/GBV_Handbook_Long_Version.pdf

- Kapasite arttırmak ve insani yardım aktörlerinin karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmak için sürdürülebilir stratejiler geliştirin.
- Çıktıları ve insani yardım standartlarının gelişimini izleyin.

3.2 Hayatta Kalan Temelli Yaklaşım

Bu yaklaşımda TCŞ hayatta kalan kişinin hakları, ihtiyaçları ve istekleri ön plana alınır ve TCŞ odaklı programlar bu doğrultuda belirlenir. Bu yaklaşım genellikle ev sahibi şehirlerdeki ulusal ve uluslararası insani yardım kuruluşları tarafından uygulanır. Yaklaşım rehberlik eden prensipler aşağıdaki gibidir.

- **Güvenlik:** TCŞ hayatta kalan kişinin ve çevresindekiler (çocuklar, destek sunanlar, vb.) tüm aktörler için en büyük öncelik olmalıdır. TCŞ vakasını bildiren kişiler genellikle fail(ler) ya da fail(ler)in çevresindeki insanlar tarafından ilave şiddete maruz kalma riski taşırlar.
- **Gizlilik:** Gizlilik, TCŞ hayatta kalan kişinin yaşadıklarını kime anlatacağını seçme özgürlüğünü vurgular. Gizliliğini korumak, TCŞ hayatta kalan kişinin aydınlatılmış rızası olmadan kimseyle bilgi paylaşmamak demektir. Gizlilik mahremiyet, güvenlik, güven ve güçlendirme sağlar.
- **Saygı:** Öncelik sahibi, TCŞ hayatta kalan kişidir. İnsani yardım çalışanı hayatta kalan kişinin iyileşmesini sağlamalı, problemin çözümü için araçlar sağlamalıdır. Alınan tüm kararlar yapılan tüm müdahaleler hayatta kalanın seçimine, haklarına, isteklerine ve onuruna saygılı olmalıdır.
- **Ayrımcı gözetmeme:** Yaş, cinsiyet, ırk, milliyet, etnik köken ya da cinsel yönelim gözetilmeksizin tüm TCŞ yaşayanlar adil muamele görmelidir.

ZARAR VERMEME PRENSİBİ!

TCŞ'yi önlemek ve sonuçlarını hafifletmek cinsiyet eşitliğini desteklemeyi; saygı içeren, şiddete başvurmeyen cinsiyet rollerini savunmayı gerektirir. TCŞ hayatta kalanların ya da risk altındakilerin güvenlik, onur, mahremiyet ve eşitliğini gözetmek daima önceliklidir. TCŞ ile ilintili müdahaleler, olayın yaşandığı çerçeveye uygun planlanmalıdır – böylelikle çıktılar iyileştirilebilir ve 'zarar verilmez'. Zarar vermeme prensibine göre, insani yardım kuruluşları 'yalnızca varlıkları ve destekleri yüzünden kasıtsız yol açabilecekleri zararı aşgariye indirmeye' çalışmakla yükümlüdür. Bu kasıtsız zararlar çeşitlilik gösterebilir ve oldukça karmaşık olabilir. İnsani yardım aktörleri TCŞ ile ilgili çalışmalarında 'zarar vermeme' prensibini güçlendirmek için hayatta kalan temelli, insan hakkı temelli, topluluk temelli yaklaşımları ve sistem yaklaşımını benimseyebilir.

3.3 Topluluk Temelli Yaklaşım

Topluluk temelli yaklaşım, destek ve koruma stratejileri belirlenirken süreçte etkin rol oynaması, liderlik etmesi gerekenlerin 'TCŞ'den etkilenen bireyler' olması gerektiğini söyler. Örneğin TCŞ yaşayan kişi;

- Kadınlar, kız çocukları ve diğer risk altındaki grupları kapsayacak şekilde topluluğun tüm üyeleriyle görüşmeler aracılığı ile diyalog kurulmasına imkan tanır.
- Genelde gözden kaçırılan grupları aktif paydaşlar olarak değerlendirme süreçlerine dahil eder.
- Tüm topluluk üyelerinin daha iyi korunmasını, topluluk üyelerinin çözümleri tespit etme/sürdürme yetisinin artmasını; insani yardım kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlar.

3.4 Sistem Yaklaşımı

Sistem yaklaşımı kuruluş, sektör, ve/veya insani yardım sistemi ölçeklerinde TCŞ ile ilintili sorunların bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmesi ve ortaya çıkan tabloya en uygun sonuçların geliştirilmesidir. Sistem yaklaşımı, TCŞ'nin etkilerini kısa ya da uzun vadede önleme ve etkilerini azaltma amacıyla sistem değişikliği getirmek için kullanılabilir¹⁰.

İnsani yardım aktörleri sistem yaklaşımını aşağıdaki hedeflere yönelik kullanabilir.

- Kuruluşlar ve ajansların cinsiyet eşitliğine ve TCŞ ilintili programlara bağlılığını arttırmak.
- İnsani yardım paydaşlarının cinsiyet eşitliği ve TCŞ konusunda bilgi, farkındalık ve becerilerini eğitimler ve bilinçlendirme faaliyetleriyle arttırmak.
- TCŞ'nin önlenmesi ve etkilerinin azaltılması konusunda kuruluşların kapasitesini sınırlayan dolaylı faktörlerin giderilmesini sağlamak – örneğin çalışanlar arasında cinsiyet dengesi olmaması, vb.
- Altyapı iyileştirmeleri ve TCŞ-ilintili programların geliştirilmesi ile TCŞ riski altındaki kişilerin güvenliği arttırmak.
- TCŞ-ilintili programların izleme ve değerlendirilmesinin doğru yapılmasını sağlamak.

3.5 Mülteciler ile Çalışırken TCŞ ile Mücadele

Silahlı çatışma durumlarında toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusu 1990'lardan itibaren 'insani güvenlik' meselesi olarak ele alınmaya başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararı 'Silahlı çatışmaların tüm taraflarını, kadın ve kızları cinsiyete bağlı şiddetten korumak için önlemler almaya' çağırır. Karar aynı zamanda kadına yönelik şiddeti insan hakkı ve 'insan güvenliği' çerçevesinde değerlendirmeye yönelik önceki çabalara atıf yapmaktadır.

¹⁰. Kuluşlar Arası Daimi Komite (IASC). İnsani Yardım Alanında Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Rehberi http://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

Bu yüzden, mülteci koruma çalışmalarını yürüten uluslararası kuruluşlar hem çatışma, hem çatışma sonrası durumlarda toplumsal cinsiyet temelli şiddete ağırlık vermeye başlamıştır. Kadın ve çocukların TCŞ'den korunması için orta vadede dikkat edilmesi gerekenler şu şekildedir:

- **Mülteci topluluk ile güçlü etkileşim kurun.** Mülteci topluluk TCŞ ilintili tüm programatik faaliyetlerin merkezinde olmalıdır. Katılımcı karar alma süreçleri şarttır. Topluluk içerisinde cinsiyet - güç ilişkilerinin ve diğer dinamiklerin anlaşılması için araştırma yapmayı gerektirir.
- **Planlama, uygulama, izleme ve ölçme aşamalarında kadın ve erkekler, kızlar ve oğlanlar için eşit katılım imkanı sağlayın.** TCŞ'nin önlenmesi ve TCŞ'ye müdahale için program geliştirme sürecinin her aşamasına farklı kişi ve grupları dahil edin.
- **Faaliyetleri yaygınlaştırmaya ve entegre yürütmeye gayret edin.** TCŞ'yi önleme ve müdahaleye yoğunlaşan faaliyetler yaygınlaştırılmalı, mevcut program ve sektörlere entegre edilmelidir. TCŞ'ye yoğunlaşan faaliyetleri ayrı program ya da projeler olarak tanımlamak uzun vadede sürdürülebilirliğin önüne geçer.
- **Tüm aktörlerin koordine, çok sektörlü bir biçimde çalışmasını sağlayın.** Anahtar sektörlerin (sosyal hizmet, sağlık, koruma, güvenlik, vb.) programa dahil edilmesini sağlamak TCŞ-ilintili programların başarıya ulaşması için şarttır. Devlet, STK ve BM kurumları gibi aktörler işbirliği ve koordinasyona açık olmalıdır.
- **Tüm seviyelerde hesap verebilirliği sağlayın.** TCŞ-ilintili programlarda yer alan her paydaş faaliyetleri, ortak belirlenen görev ve sorumluluklarına dair hesap verebilir olmalıdır.

3.6 TCŞ'den Etkilenen Mülteci Kadınlar Özelinde TCŞ ile Mücadele

TCŞ'den etkilenen mülteci kadınlar özelinde TCŞ ile mücadele prensipleri aşağıdaki gibidir.

- **Kadının ve ailesinin güvenliğini muhafaza edin.** TCŞ yaşayan kişi korkmuş olabilir ve bireysel güvenliğinin güvence altına alınması gerekebilir. İlk olarak kişinin failden ya da farklı kişilerden şiddet görme riski altında olmadığına emin olun. Gerekirse polisin ya da diğer kolluk kuvvetlerinin, saha ekibinin desteğini isteyin. TCŞ yaşayan kişiye yardım eden aile fertleri, arkadaşlar, sosyal hizmet, sağlık ya da TCŞ çalışanlarının emniyetini gözetin.
- **TCŞ yaşayan kişinin ve ailesinin mahremiyetini daima koruyun.** Yani yardım sağlayıcılar ile yalnızca gerekli bilgileri paylaşın – TCŞ yaşayan kişinin bu bilgilerin paylaşılması konusunda talebi ya da rızası olması şarttır. Failin gizli tutulması da önemlidir. TCŞ yaşayan kişiyle ilgili bilgiler asla isim içerecek şekilde paylaşılmamalıdır. Hayatta kalan kişinin bilgileri üçüncü kişilerle yalnızca yazılı açık rıza alındıktan sonra paylaşılmalıdır – çocuklar söz konusu ise ebeveyn ya da yasal vasinin rızası alınmalıdır¹¹.
- **Yazılı bilgilerin tamamı güvenli biçimde, kilitli yerlerde muhafaza edin.** Eğer kamuoyuna açıklanacak herhangi bir rapor ya da istatistik söz konusu ise, bilgiyi yayımlama yetkisi

11. United Nations High Commissioner for Refugees, "Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons. Guidelines for Prevention and Response" (2003). More information can be found here <http://www.unhcr.org/3f696bcc4.pdf>

kurumda tek bir kişide olmalıdır. Bu kişi, yaşayanlar ile ilgili yalnızca genel bilgileri yayımlamalıdır. Kimlik bilgisi içeren bilgiler (isim, adres, vb.) silinmelidir¹².

■ Bazen hayatta kalanlarla yapılan görüşmelere çevirmenlerin katılması gerekebilir. Böyle durumlarda **topluluk üyesi olmayan çevirmenlerin seçilmesi tercih sebebidir** ve çevirmenlerin görev tanımı net bir biçimde ortaya konmalıdır. Eğitimli, bağımsız çevirmenler bulmak her zaman kolay olmadığından, çeviri hizmetlerinin en iyi şekilde sağlanması için gerekli maddi kaynaklar ve insan kaynağı sağlanmalıdır¹³.

■ **Tüm faaliyetler hayatta kalanın onuru, hakları ve istekleri doğrultusunda planlanmalıdır.**

■ **Ayrım yapmamaya dikkat edin.** Toplumsal cinsiyetinden bağımsız olarak her yetişkin ya da çocuk eşit bakım ve destek görmelidir. Irk, din, milliyet ya da cinsel yönelim ayrımı yapılmaksızın her şiddet yaşayan eşit ve adil muamele görmelidir¹⁴.

12. Ibid.

13. Ibid.

14. Ibid.

4. Mülteci Toplulukta TCŞ'nin Önlenmesi ve Müdahale için Temel Çerçeve

Kadın mülteciler, geçim kaynaklarının kısıtlılığı ve yetersiz koruma koşulları sebebiyle zarar görebilir gruplardır. Bu yüzden devlet kurumları, yerel ya da uluslararası STK'lar, uluslararası kuruluşlar ve yerel otoriteler gibi aktörlerin rolü, sığınma yerlerinde yapısal işlevsellik açısından önemlidir. Kurumların hedefi ve sorumluluğu yanlış anlaşılmaları önlemek için net şekilde tanımlanmalıdır. TCŞ'nin önlenmesine dair İstanbul Sözleşmesi'nin (2011) üçüncü bölümüne göre, mülteci ve sığınmacı durumlarında TCŞ özelinde başlıca paydaşlar şu şekilde tanımlanmıştır:

- *Mülteci Topluluk*
- *Uluslararası kuruluşlar (UNHCR, vb.) ve saha ekipleri*
- *Topluluklarla çalışan yerel ve uluslararası STK'lar*

Bu kurumların öncelikli amacı, vaka yönetimi süreçleri için psiko-sosyal ve hukuki programlar yürütmek olmalıdır. Ayrıca, mümkünse yerel otoriteler ve yerel nüfus da çözüm arayışlarına katılmalıdır. Mülteci koruma hizmetlerinin artışı için yerel ve uluslararası aktörler muhatap alınmalıdır. Bu aktörlerin önleme ve müdahale alanındaki katkıları, insani yardım aktörlerinin TCŞ yaşayan daha fazla kadına ulaşabilmesi için 'operasyon alanını' geliştirebilmektedir.

İnsani yardım kuruluşlarının TCŞ yaklaşımları şunları temel alır: mülteci kadınlar için uygun mekanizmalar yaratmak, psiko-sosyal ihtiyaçlara yanıt vermek, hukuki süreçlere katılımı desteklemek, geçim kaynakları ve ekonomik bağımsızlığı desteklemek. Bu yüzden TCŞ'yi önlemek ve müdahale üç katmanlı olarak ele alınabilir: İlk olarak TCŞ farkındalığını arttırmak için topluluk üyelerine verilecek eğitimler geliştirilir. İkincisi, adli ve yasal süreçlere erişim sağlanır, sosyal koruma ve önleme metotları geliştirilir. Üçüncüsü, geçim kaynaklarına yönelik faaliyetler uygulanır – örn. gelir kaynağı yaratan projeler, mikro-kredi programları, tarım, mesleki eğitim, vb. programlarla kadının ekonomik bağımsızlığı desteklenir. Finansal kaynakların dağıtılması, kendine yeterliğin artırılması ve diğer yandan TCŞ farkındalığını destekleme konularında, 'geçim kaynakları,' ile 'hak ve koruma' konularının birbiriyle bağdaştırılması gerekir (Crisp, 2003; Vriese, 2006). TCŞ bir insan hakkı ihlali olduğu için, TCŞ hayatta kalan kişilere yönelik hak temelli yaklaşımlar, kadının iş pazarında ve sosyal dünyada gücünü artırmayı hedefleyen teknik destek yaklaşımları kadar önemlidir. Hak temelli yaklaşım evrensel insan haklarını temel alır ve operasyonel anlamda insan haklarını savunma ve korumaya yoğunlaşır. Bu yüzden mülteci kadınları ve TCŞ yaşayan kadınların yanı sıra mülteci

topluluktaki erkeklere de eğitimler vermek gereklidir. Ayrıca, insani yardım çalışanları TCŞ'nin bir insan hakkı meselesi olduğunu ve hak temelli yaklaşımlar vasıtasıyla mevcut kapasiteleri geliştirmek gerektiğini bilmelidirler.

4.1 Topluluk Eğitimi, Farkındalık Yaratma ve Destek Faaliyetleri Geliştirme

TCŞ'nin önlenmesi ve müdahale aşamasında ele alınacak şiddet ve cinsel istismar eğitimleri tüm topluluk üyelerini sürece dahil etmeyi hedeflemelidir (erkekler, kadınlar, TCŞ yaşayanlar, vb.). Kadınların özgüven kazanmaları ve topluma dahil olmaları için mesleki eğitimler de verilmelidir. Yerel nüfus ve otoriteleri de süreçlere dahil ederek önyargıları kırmak, iş imkanları yaratmak ve mülteci topluluğun gelişimini sağlamak önemlidir.

4.1.1 Mülteci Topluluk

Mülteci topluluk, tüm TCŞ faaliyetlerinin merkezinde yer almalıdır. Topluluk katılımı, şiddeti önleme ve müdahale programlarının düzenli olarak sahaya taşınması için şarttır. UNHCR Daimi Komitesi kararlarında bahsedildiği üzere İnsani yardım kuruluşları ve mülteci toplulukların işbirliğiyle uygulamaya konan programların daha etkili olduğu, bu uygulamaların 'kültürel filtrelerden' daha etkin şekilde geçtiği kanıtlanmıştır. İlgili araştırmaların çıktıları da aynı şekilde analiz, planlama, uygulama, izleme ve ölçme aşamalarının tümünde topluluk katılımının önemine işaret etmektedir. Diğer aktörlerle işbirliği halinde çalışılarak mülteci kadınların da süreçlere dahil edilmesi, kadınlara 'alan yaratmak' için önemlidir. Kadınların süreçlere dahil edilmesi yaftalanma, dışlanma veya mahremiyetin ihlal edilmesi ihtimallerini azaltmaktadır.

Mülteci toplulukların katılımı için ne yapılmalıdır?

İnsani Yardım Aktörlerinin Rolü¹⁵;

- Mülteci topluluk içindeki cinsiyet ilişkileri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet ile ilgili bilgi edinmek.
- Mevcut sosyal dayanışma ağlarını korumak ve güçlendirmek .
- TCŞ'nin önlenmesi ve müdahale alanlarında farkındalık yaratmak.
- Kadınların karar alıcı ve topluluk lideri rollerini desteklemek.
- TCŞ yaşayanlara güvenli alan ve acil yardım sağlamak.
- TCŞ yaşayanlara sosyal, tıbbi ve yasal destek sağlamak.
- TCŞ yaşayan kişinin, failin, ailelerin ve topluluğun güvenliğini sağlamak.
- Etkili TCŞ önleme ve müdahale faaliyetleri için mülteci topluluğun diğer aktörlerle koordinasyonunu sağlamak.
- TCŞ ilintili faaliyetlerin planlanma ve karar alma aşamalarında nerede, hangi hizmetlerin sağlanacağına dair savunuculuk yapmak.

15. UNHCR. "Prevention and response to sexual and gender-based violence in refugee situations" (2001) More information can be found here <http://www.unhcr.org/3bb44cd811.pdf>

- Çeviri hizmetleri de dahil olmak üzere kültürel yapıya duyarlı TCŞ hizmetlerini savunmak.
- TCŞ yaşayanların hakları ve kadın hakları alanlarında savunuculuk yapmak. Mülteci aileler tarafından, TCŞ'nin 'insana yönelik şiddet' biçimi olarak tanınması, 'sessiz kalmanın suça ortak olmak anlamına' geldiğinin tanınması için savunuculuk yapmak.

4.1.2 Uluslararası Kuruluşların Rol ve Sorumlulukları

Uluslararası kuruluşlar TCŞ konusunda önemli aktörlerdir. Mülteci kadınları TCŞ risklerinden korumak ve TCŞ yaşayanların yaşam koşullarını iyileştirmek için uluslararası kuruluşlar ve bu kuruluşların saha ekipleri son derece önemlidir. Bu aktörlerin süreçlere liderlik etmesi gerekir. Bu tip kuruluşlar genellikle ev sahibi toplulukta görülen belirli vakalara yönelik birden fazla proje fonlar, ya da kendi saha ekipleriyle doğrudan hizmet sağlar.

Uluslararası kuruluşların rol ve sorumlulukları nelerdir?

- TCŞ veri tabanı oluşturulması ve kullanılmasını sağlamak.
- TCŞ yaşayan kişinin, failin, ailelerin ve topluluğun güvenliğini sağlamak.
- TCŞ yaşayanlara duygusal destek ve psikolojik danışmanlık sağlandığını gözetmek.
- TCŞ yaşayanlara kurumları içinde ya da dışında hukuki destek ve savunuculuk desteği sunmak.
- Yönlendirme ve raporlama sistemleri kurulmasını, yaygınlaştırma stratejilerinin belirlenmesini desteklemek.
- Topluluk temelli sosyal dayanışma ağlarının oluşturulmasını desteklemek.
- Mülteci kadınların liderlik rollerine ve karar alıcı mevkilere erişimini sağlamak.
- TCŞ önleme ve müdahale faaliyetlerine erkeklerin katılımını desteklemek.
- TCŞ yaşayanların ve failerin topluma geri katılımını sağlayan girişimleri desteklemek.
- İnsani yardım kuruluşları ve diğer kuruluşlar arasında koordinasyon ağları oluşturmak. Bu ağlar sayesinde TCŞ analizleri yapılabilir, önleme ve müdahale stratejileri geliştirilebilir.
- Topluluk temelli sosyal dayanışma ağları oluşturulmasını desteklemek.
- Rehberlerin ve bilgi kaynaklarının kullanımını arttırmak; ilgili kaynakların revizyonlarında geri bildirimler vermek¹⁶.

4.1.3 STK'ların Topluluk Hizmetleri (Uluslararası, Ulusal, Yerel)

Yerel, ulusal ya da uluslararası STK'lar genellikle fazla görünür olmayan, ancak süreç içerisinde en büyük öneme sahip aktörlerdir. TCŞ önleme ve koruma süreçlerinde sürecin bel kemiğini oluşturdukları söylenebilir çünkü dağınık mülteci topluluklara yakın yerlerde bulunur ya da

16. a.g.e

mültecilerin topluluk oluşturabileceği alanları sağlarlar. Mültecilerin, kadınların ve TCŞ yaşayanların kolay ve doğrudan erişebileceği aktörlerdir. Bu yüzden rolleri ve sorumluluk alanları diğer aktörlerden daha geniştir.

Topluluk STK'ları TCŞ'yi engellemek ve müdahale etmek için ne yapmalıdır?

- TCŞ durumlarında atılacak yasal ve psikolojik adımlar üzerine hizmet sağlayıcıları eğitmek.
- Vaka raporlarını incelemek.
- TCŞ yaşayan kişilerin güvenliğini gözetmek, duygusal destek ve danışmanlık almasını sağlamak.
- Kadın sığınma evlerine erişimin zor olduğu durumlarda mümkünse kadın sığınma evi oluşturmak.
- TCŞ yaşayanlara doğrudan maddi acil yardım sağlamak, hayatta kalanların tüm aktörlerden destek görmesi için savunuculuk yapmak.
- Yönlendirme ve raporlama mekanizmaları, yaygınlaştırma stratejileri oluşturmak, topluluğu harekete geçirmek.
- Mülteci topluluğun aktif katılımıyla hizmet sağlama tesisleri kurmak (sığınma evleri, danışma merkezleri, vb.).
- TCŞ ile ilgili farkındalığı arttıracak kampanyalar oluşturmak, raporlamayı teşvik etmek ve program stratejileri oluşturmada mülteci katılımını desteklemek.
- Farkındalık kampanyaları yürütücülerinin kapasitesini arttırmak.
- Mülteci topluluğun içindeki mevcut sosyal dayanışma ağlarını desteklemek¹⁷.

Bu tip insani yardım aktörleri, faaliyetlerini çeşitlendirmek ve kapasitelerini arttırmak için hareket alanına ihtiyaç duyarlar. Topluluklar ile yakın çalışmalar yürütmenin diğer bir faydası, mülteci koruma faaliyetleri yürütülen durumlarda çok düzeyli çözümler ve müdahaleler geliştirilebilmesi, aynı zamanda çeşitli aktörlerin birbirini tamamlayıcılığıyla ilgili fikirlerin de şekillendirilebilmesidir.

4.1.4 Dünyadan İyi Uygulama Örnekleri

Kadın Liderliği: Kadın liderliği bazı TCŞ vakalarında görülebilmektedir. Mülteci kadınların liderlik yapılarına dahil olması, karar alma süreçlerine kadın katılımının artmasını sağlamıştır. Kadınların 'temsilci' rolü üstlendiği durumlarda, kadının liderlik rolü ve liderlik yapılarına erişimi artmış, TCŞ ilintili konular ön plana çıkmıştır. Örneğin Tanzanya'da kadın temsilcilerin liderlik rolü toplumca tanınmaktadır. Karar alma yapılarına katılımı vardır ve barış görüşmelerine dahi katılırlar. Katılımcıların bir kısmını da mülteci kadınlar, liderler ve TCŞ programlarında görev alan insani yardım çalışanları oluşturur. Kadın liderlerin varlık gösterdiği bu tip

¹⁷. a.g.e

durumlarda TCŞ yaşayanların hizmetlere erişiminde önemli farklılıklar görülmüş, hayatta kalan kişiler vakaları bildirerek destek aramıştır. TCŞ konusunda eğitilmiş kadın liderler problemi topluluklarında ön plana taşıyarak cinsiyet ile ilgili konuların göz ardı edilmemesini sağlar (UNHCR, 2001)¹⁸. Farkındalık ve empatiyi arttırmak için erkeklerin süreçlere katılımı da aynı derece önemlidir. Erkekler de kendi şiddet deneyimlerini, 'neden toplumsal cinsiyetlerinden ötürü şiddete maruz kaldıklarını' ifade etmeye teşvik edilmelidirler. Bu gibi çalışmalar, kadınların TCŞ tecrübeleri ile empati kurmalarına da yardımcı olacaktır.

TCŞ'ye Karşı Mülteci Komiteleri: TCŞ vakalarında tüm aktörlerin karşılaştığı en büyük güçlüklerden biri, mülteci toplulukların ev içi şiddet, kadın sünneti, genç kızların zorla evlendirilmesi gibi uygulamalara daha yatkın olmasıdır. Bu yüzden, mülteci grup ya da komitelerine yönelik eğitimler ve görüşmeler planlamak elzemdir. TCŞ önleme ve müdahale faaliyetlerine tüm topluluk katılmalıdır. Tüm dini ve etnik grupları, kadınları ve erkekleri hedef alan kapsayıcı bir strateji benimsenmelidir. Öncelikle, TCŞ'nin bir insan hakkı ihlali olduğunu tüm topluluk üyeleri kavramalıdır. Örneğin, Kenya'daki Dadaab mülteci kampında kurulan Tecavüze Karşı Komite düzenli olarak toplanmış, TCŞ programının etkinliğini değerlendirmiştir. Komite üyeleri UNHCR tarafından referans mektupları almış ve bu mektupları Kenyalı otoriteler ile karşılaştıklarında kullanmışlardır (UNHCR, 2001). TCŞ önleme ve müdahale alanında tüm mülteci toplulukların hem TCŞ yaşayan kişiye, hem faille destek sağlayacak, sığınma alanları oluşturacak kişilere ihtiyacı vardır.

Emniyet ve Güvenlik: Mülteciler ev sahibi ülkenin hukuki sistemine göre muamele görürler. Dolayısıyla TCŞ yaşayan kişilerin ve toplulukların güvenliği için, ev sahibi ülkenin hukuki sisteminin de mülteciler ile konularda bilgi sahibi olması önemlidir. Yasal çerçeve, failin tacizlerini sonlandırmak konusunda güvence vermelidir. TCŞ'nin önlenmesi için hem mülteci, hem ev sahibi nüfuslara yönelik farkındalık artırma faaliyetleri önemlidir. Böylelikle mülteci nüfus, TCŞ olaylarını önleyen ve müdahale eden topluluk-temelli koruma sisteminde aktif rol alabilir. Mülteci komitelerinin üyeleri, topluluk üyeleri tarafından seçildiği için, komite oluşturmak etkili bir stratejidir. Komite üyeleri de mültecilerden oluştuğundan, mülteci komiteleri mültecilerin yaşamını, dilini, kültürünü ya da olası yapısal problemleri iyi anlayabilen yapılardır. Komite üyeleri aynı zamanda memleketleri ve ev sahibi ülke hakkında bilgi sahibi kişilerden oluşur. Bu da, topluluk üyeleri gözünde onları daha güvenilir aktörler haline getirir.

Faillere Sağlanacak Destek: Çoğu mülteci topluluk TCŞ faillerini destek değil 'ceza' hak eden bireyler olarak görür. Bu da TCŞ'nin bir insan hakkı ihlali olduğunu, normal olmadığını bilmeden davranışlarını sürdüren faille yönelik destek ya da eğitim faaliyetlerini zorlaştırmaktadır. TCŞ müdahale faaliyetleri faille karşı da kapsayıcı olmalıdır ve hatalarıyla yüzleşmelerini hedeflemelidir. Özellikle failin aile ferdi olduğu durumlarda düzenli TCŞ eğitimlerine ihtiyaç vardır. Eğitimler aile terapisi şeklinde olabilir. Ev içi şiddet yaşayan kişiler genellikle ekonomik sebeplerden dolayı faille olan ilişkilerini sürdürmeyi tercih ederler. Faille destek sunulmazsa, istismarın devam etmesi olasıdır.¹⁹

TCŞ Yaşayanların Destek Arayabileceği Güvenli Alanlar: Birçok mülteci senaryosunda kadınların ve diğer TCŞ yaşayanların hukuki ve psikolojik destek alabileceği ideal kaynaklar eksiktir. Mülteci kamplarında bu hizmetler 'danişma' ya da 'kadın' merkezlerinde, toplum

18. a.g.e
19. a.g.e

merkezlerinde ya da benzer yerlerde verilebilir. Bu tip merkezler kişinin mahremiyetini, onurunu ve huzurunu gözetmelidir. Kişilerin güvenliği için kamusal hizmetler yetersiz kalabilir. Bu yüzden yerel STK'ların ve uluslararası kuruluşların TCŞ yaşayanlara güvenli alanlar sağlaması gerekir. Mevcut kadın sığınma evlerinde yürütülecek kapasite arttırma faaliyetleri de göz önünde bulundurulmalıdır²⁰.

Savunuculuk: Ev sahibi devletler mültecilerin siyasi ya da yasama faaliyetlerine katılımını sağlamaz. Bu da mültecilerin kadına yönelik toplumsal hareketler organize etmelerini, TCŞ yaşayanların seslerini duyurmalarını ve sığındıkları ülkede hak savunuculuğu yapmalarını zorlaştırır. Dolayısıyla ev sahibi ülkedeki ulusal STK'lar toplumsal cinsiyet ve TCŞ alanlarında savunuculuk yapmalı, mültecilerin hak savunuculuğu faaliyetlerinden hukuk çerçevesinde istifade etmelerini sağlamalıdır. Yerel STK çalışanları, insani yardım aktivistleri ve destekçileri ilk olarak yerel baronun 'kadın komisyonu' tarafından eğitim almalıdır. Böylelikle mülteci kadınlara yönelik TCŞ vakalarında izlemeleri gereken yasal prosedürü bilirler. Bu alanda iyi bir örnek, Liberyalı Kadın Avukatlar Birliği'dir (AFELL). Bu birlik, TCŞ'ye maruz kalan Sierra Leoneli mültecilerin haklarını savunmaktadır²¹.

4.2 Geçim Kaynaklarını ve Kendi Kendine Yeterliği Destekleme

Kent ekonomisinin resmi ve kayıt dışı unsurları birçok iş ve girişim imkanı sunsa da, mülteci nüfusun kentlerde ve kırsal kesimlerde iş arayışı güvenlik problemleri ve istismara yol açabilmektedir. Kent sokaklarında çalışan kadınlar hırsızlık, tecavüz, cinsel istismar ya da sömürü riski altında olabilir. Diğer yandan, "mülteci kadınların gelir elde etmesi daha kolaydır çünkü pazarlarda ürün satabilir; restoran; otel ya da ev işi sektörlerinde iş bulabilirler" (Vriese, 2006, p.17). Kentlerde yaşayan mültecilere yoğunlaşan çeşitli akademik araştırmalar, kadınların para kazanma açısından başarılı aile fertleri olduklarını göstermiştir. Bu yüzden, mültecilerin gelir kaynaklarını iyileştirmeyi amaçlayan ulusal ve uluslararası aktörlere kadınları desteklemeleri ve anneler ile beraber çalışmaları tavsiye edilmektedir. Aynı zamanda, kentlerde yaşayan mültecilere yönelik politikalarda, 'kendi kendine yeterli' kavramının açıkça tanımlanması şarttır. TCŞ önleme ve geçim kaynağı geliştirme faaliyetlerine belediyelerin katılımı da beklenebilir. Ancak birçok örnekte görülebileceği gibi, belediyeler bu alanda gerekli kapasiteden çoğu zaman yoksundur.

Sosyal dayanışma ve paylaşım ağları:

Mültecilerin geçim kaynaklarına dair en yaygın problem, yerel nüfusun mültecilere karşı tavrının belirsizliğidir. Yerel nüfus üyeleri mülteciler ile beraber çalışmayı reddedebilir, ya da iş yerinde dayanışma ilişkileri kurmaktan çekinebilir. Bunun yanı sıra, birçok gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke, mültecilere yönelik sosyal güvenlik ağlarından yoksundur. Dolayısıyla karşılıklı yardımlaşma prensibi üzerine kurulu, yerel nüfus tarafından oluşturulmuş, mültecilerin 'sosyal güvencesizlik' ve 'gelir kaynaklarına erişimsizlik' sorunlarını çözecek dayanışma ağlarına ihtiyaç vardır. Örneğin, paylaşım ekonomileri yerel STK'lar ya da yerel nüfus tarafından desteklenebilir, ya da TCŞ yaşayan mülteci topluluk üyeleri belirli yerlerde toplanıp tecrübelerini paylaşabilir.

20. Ibid.

21. Ibid.

Kırsal kesimlerdeki mültecilerin gelir kaynakları: geçim tarımı

Kırsal kesimlerdeki mültecilerin başlıca problemlerinden biri mültecilerin genellikle tarımda ya da mevsimlik işlerde çalıştırılmasıdır. Mülteciler bu işlerde düşük ücretlerle çalışırlar ve bu da işgücü piyasasında fiyatların düşmesine sebep olur. Gelirlerin hem mülteciler hem yerel nüfusta düşmesi, iki taraf arasında kaçınılmaz olarak gerginliğe yol açar (De Vriese, 2002). Kadın ya da çocukların ucuz işgücü olarak değerlendirilmesi ve bu kişilerin gıdaya, güvenli yaşam alanlarına ya da yargı sistemine erişimleri olmaması TCŞ risklerini beraberinde getirmektedir. Bu kişiler genellikle STK'lara, kamu kuruluşlarına ya da diğer TCŞ destek mekanizmalarına uzaktır. Diğer yandan yerel STK'lar topluluklara çoğu kurumdan daha yakındır ve kırsal kesimlerde TCŞ eğitim grupları oluşturabilir, geçim kaynaklarını geliştirme faaliyetleri yürütebilirler. Kadın mülteciler ev sahibi toplumun üretken üyeleri haline gelebilir ve yoksulluğu alt etmekte rol oynayabilir.

Kentlerde girişimcilik ile mültecilere geçim kaynakları yaratılması

Kentsel geçim kaynaklarını analiz ederken dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, kadın ve erkeklerin gelir arayışını farklı şekillerde gerçekleştirdikleridir ve benimsenen yöntemler değişkendir. Ayrıca, kentlerde gelir arayışının beraberinde getirdiği koruma ihtiyaçları da hesaba katılmalıdır ve risk altındaki grupların (örn. eski seks işçileri, insan ticareti ya da TCŞ yaşayanlar) ihtiyaç duyabileceği koruma hizmetleri tespit edilmelidir²². Özel ihtiyaç sahibi kesimlerin gelir kaynaklarına erişimini desteklemek de kadın ve çocukların dışlanmasını engellemek için önemlidir. Sperl'in Kahire'deki mülteciler raporunda, çocukların sağlıklı gelişimini ve mülteci kadınların iş pazarına erişimini destekleme faaliyetlerinin ailelerin geleceğine olumlu etki edeceği, aileler kurmalarına yardımcı olacağı öngörülmüştür.

Bu seviyeye bir etkileşim kısa vadeli, asgari destek sağlamanın ötesine geçmektedir. Kahire örneğinde devlet iki bileşenli mülteci stratejisi belirlemiştir. Birincisi mülteci kadınlara yönelik mikro-kredi programları, ikincisi mesleki eğitim programları şeklindedir. Ancak bu bileşenler uygulamaya dökülemedi. Çünkü Mısırlı yetkililer mikro-kredi vermeyi kabul etmemiş, UNHCR'in kaynak sıkıntısı ise eğitim programlarının yaygınlaşmasının önüne geçmiştir. Mikro-kredi programları belli başlı sorunlara yol açabilir ya da kazanımlar kısa vadeli olabilir. Ancak bölgedeki insani yardım aktörleri, 'geçiş dönemi' niteliğinde teknik ekipler ve çeşitli mesleki kurs takviyeleriyle kadın ve kızlar için eğitimler sunabilir, mülteci kadınların becerilerini dışa vurmalarını ve mesleki eğitimlere katılmalarını teşvik edebilir.

Eğitime ve beceri kazandırmaya yatırım

Mültecilere eğitim fırsatları sunarak kendi kendine yeterli kazandırmada anahtar paydaşlar kent yetkilileridir. Bu alanda temel öncelik, tüm çocukların 'temel eğitime' erişimini sağlamak ve daha ileri eğitim düzeylerine de erişimi kolaylaştırmaktır. Ancak bu tip programların uzun vadeli kaynak güvencesi (okul harçları, burslar, vb.) gerektirebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Sperl, 2001). Bu tip girişimler için her gelir tabakasının güçlü ve zayıf yönlerinin, olası ihtiyaçlarının analiz edilmesi gerekir. Eğitime erişime engel olan 'boşlukların' tespiti yapılmalı, boşluklar hedef kitleye uygun biçimlerde giderilmelidir. Kamu otoritelerinin mülteci sorunlarına mesafeli yaklaşması, süreci 'tikanıklığa' götüren bir problem olabilir. Bu

22. UNHCR. "Promoting Livelihoods and Self-reliance Operational Guidance on Refugee Protection and Solutions in Urban Areas" (2011). More information can be found here http://www.un.org/refugees/library/Promoting%20Livelihood%20SelfReliance_eng.pdf

gibi durumlarda STK'lar ve yerel nüfusun mültecilere insani koşullar sağlanması ve STK'lar ile koordinasyon halinde çalışılması konusunda kamu otoritelerine baskı yapmaları tıkanıklığı çözebilir.

Geçim kaynağı destekleme stratejileri neticesinde ortaya çıkabilecek zarar görebilirlik durumları ya da taviz riskleri dikkate alınarak asgari seviyeye indirilmelidir. Yerinden edilmiş kadınlara yönelik stratejilere 'koruma' unsurları içermelidir. Örneğin, karışık toplumsal cinsiyetlere mensup kişilerden oluşan tartışma gruplarının oluşturulması, grupların kadınların zarar görebilirliğini azaltacak şekilde işlevselleştirilmesi gibi (UNHRC, 2011b). Kadınların geçim kaynaklarını desteklemek için diğer bir strateji de alım gücünü arttıracak 'kooperatiflerin' kurulmasıdır. Kooperatifler aracılığıyla hammadde maliyetleri ve pazarlama masrafları azaltılabilir. Kooperatif yapıları aynı zamanda toplu faaliyetlere ve paydaşlara zemin olabilir. Mültecilerin geçim kaynakları konusunda, Gana'daki Liberyalı mültecilerin girişimciliği örnek alınabilir (Dick, 2002). Liberyalılar 'ihtiyaçlarını karşılamak' için 'sahip olduklarını satma' prensibini benimsemiş, UNHCR tarafından dağıtılmasına karşın kültürel tüketim alışkanlıklarına uymayan mısır ürünlerini Ganalılardan pirinç almak için kullanmışlardır. Bunun yanında, kadınlar ve erkekler terzi, giyim, ayakkabı, marangoz, elektronik tamiri ve güzellik salonu gibi başarılı girişimlerde bulunmuş, bunun yanına su ve yemek satışı da yapmışlardır.

4.3 TCŞ Önleme ve Müdahalede Çok Sektörlü Yaklaşım

Çok sektörlü yaklaşım, TCŞ'yi önleme ve müdahaleye yoğunlaşan faaliyetlerin tamamını kapsar. TCŞ yaşayanların ihtiyaçlarını karşılarken farklı aktörlerin orta ve uzun vadede nasıl bir arada çalışabileceği aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Yukarıdaki grafikte kurumlar arası ve çok sektörlü bir çerçeve verilmiştir. Bu çerçeveye göre BM kurumları, devlet, ulusal STK'lar, diğer uluslararası kuruluşlar, yerel otoriteler ve yerel STK'lar mülteci durumlarında TCŞ ile mücadelede başlıca aktörler olarak verilmiştir. TCŞ'nin önlenmesi ve müdahale birçok farklı aktörün, farklı faaliyetler yürütmesini gerektirir ancak bu faaliyetler başlıca dört sektör altında toparlanabilir: sağlık, psiko-sosyal, güvenlik/emniyet, yasal.

Sağlık sektörü aktörleri: Sağlık tesisi personeli, doktorlar, hemşireler, kadın doğum uzmanları, ebeler, toplum sağlığı çalışanları, şifacılar, sağlık yöneticileri, yöneticiler ve koordinatörler, sağlık bakanlığı müdürleri ve çalışanları.

Psiko-sosyal aktörler: Topluluk ile çalışan profesyonel ya da gönüllüler, topluluk üyeleri, TCŞ ilintili programlar yürüten STK'lar, eğitimciler, mülteci gruplar, mesleki eğitim çalışanları, gelir yaratma ve mikro-kredi çalışanları, ev sahibi ülkenin sosyal hizmet çalışanları, sosyal güvenlik çalışanları ve müdürleri.

Güvenlik ve emniyet aktörleri: Polis, güvenlik güçleri, UNHCR ya da STK'lardan güvenlik ya da saha çalışanları, mülteci güvenlik çalışanları, mülteci topluluk liderleri ya da üyeleri.

Yasal/hukuki aktörler: UNHCR ya da insan hakları kuruluşlarının koruma odaklı çalışanları, ev sahibi ülke hakimleri ya da diğer duruşma çalışanları, yasama mensupları, avukatlar, topluluk liderleri, topluluk-temelli politika ya da yaptırım süreçlerini yönlendiren topluluk komitesi üyeleri, kolluk kuvvetleri, STK'lar ve TCŞ ile ilintili ulusal yasal çerçeve ve politika alanında savunuculuk yapan gruplar.

5. Türkiye'deki Mülteciler Özelinde Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Müdahale

5.1 Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Temeli Şiddet

Ataerkil toplumsal yapının bir sonucu olan 'kadına yönelik şiddet,' Türkiye'de 1990'lardan beri gündemin bir parçası olmuştur. Türkiye İstanbul Anlaşmasını 2012 senesinde imzalamış, uluslararası insan hakları standartlarına ve yaklaşımlarına yönelik gayret göstermiştir. Türkiye'de ve birçok dünya ülkesinde cinsiyet eşitliğinin önündeki en büyük engellerden biri ev içi şiddet ve fiziksel kötü muameledir. Türkiye'de kadına yönelik şiddet geçtiğimiz yıllarda hızla yükselmiştir. İlgili yasama faaliyetleri ve önlemlere karşın halen günde ortalama üç kadın cinayeti işlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2014 rakamlarına göre Türkiye'deki kadınların yüzde 37,5'i kocaları ya da erkek arkadaşları tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Yani Türkiye'de her üç kadından biri şiddete maruz kalmaktadır.

Türkiye'de cinsiyet eşitsizliği köklü ataerkil düzene ve erkeğin egemen olduğu kültürel yapılara bağlıdır. Ülkede cinsiyet eşitsizliği çok katmanlı, toplumsal dokuya dair bir problemdir. Erkekler şiddete baskınlıklarını ve egemenliklerini dayatmak için başvururlar. Türkiye'de yaygın şiddet biçimlerinden biri töre cinayetidir. Kültürel bir uygulama olan töre cinayetleri hem erkeğin 'baskınlığına,' hem kadının ve kızların 'nesneleştirilmesine' dayanır.

Riskleri asgari seviyeye indirmek ve kadınları korumak için STK'lar çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Örneğin Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla kurulan ilk derneklerden biri olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1987 yılında feministlerin öncülüğünde ve yüzlerce kadının katılımıyla İstanbul'da başlatılan Dayağa Karşı Kadın Dayanışması Kampanyası'nın sonucu olarak, 1990 yılında kurulmuştur. Bu kampanya Türkiye'de kadın hakları adına bir dönüm noktası kabul edilmektedir ve aynı zamanda kadınlar için dayanışma ve sığınma merkezlerinin önemine de dikkat çekmiştir. Günümüzde Türkiye'de her gün ortalama 10 kadın dayanışma merkezlerine telefonla ya da bizzat ulaşmaktadır. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, şiddete karşı dayanışma ağları kurmayı ve risk altındaki kadınlara yardım sağlamayı amaçlamaktadır²³.

23. Daha fazla bilgi için <https://www.morcati.org.tr/>

5.2 Mülteci Topluluklarında Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Suriye'de 2011 yılında iç savaşın başlamasından beri ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı UNHCR verilerine göre 4,957,907'dir²⁴. Türkiye, Suriyeli mültecilerin zorunlu göçünden en fazla etkilenen ülkelerden biridir. UNHCR verilerine göre Aralık 2016 itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısı 3 milyon kadardır ve bunlardan 3,485,644'ü kayıtlıdır. Bu sayılar Türkiye'yi dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna koymaktadır. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin yüzde 53,2'si erkekken, yüzde 46,8'i kadındır.

Mülteci kadınlarla, insani yardım çalışanları ve kamu kuruluşlarıyla yapılan görüşmelere göre Türkiye'ye sığınan mülteci kadınların TCŞ ilgili olarak karşılaştığı beş temel zorluk vardır.

■ Şiddete maruz kalan mülteci kadınlar, dil engelinden dolayı yaşadıklarını aktarmakta zorlanabilmektedirler.

■ İkinci problem kimlik kartlarıyla ilgilidir. Kimlik kartlarını almamış olan mülteci kadınlar/kız çocukları, Türkiye'deki yasal ve sığınma haklarından yararlanamamaktadır. Dolayısıyla Göç İdaresi'nden Geçici Koruma Kimlik Kartlarının (Türkiye'de numarası '99' ile başlayan kimlik kartları) alınması önemlidir. Geçici Koruma Kimlik Kartları olan mülteciler sağlık hizmetlerinden Türkiye vatandaşları gibi yararlanabilmekte ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun tarafından korunmaktadırlar. TCŞ yaşayan mülteci kadınlar, kadın sığınaklarında 6 ay müddetle kalabilmektedirler ve ihtiyaç halinde bu süre uzatılabilmektedir. Ancak yapılan görüşmelerde bazı kadın sığınaklarının yalnızca 15 günlük hizmet sağladığı anlaşılmıştır. Bu tip uygulamalar ilgili yönetmelik ile uyumlu değildir.

■ Üçüncü zorluk, şiddetin kültürel algıdaki yeriyle ilgilidir. Mülteci kadınlar genellikle memleketlerini aileleriyle terk ettiklerini ifade etmektedir. Aile içindeki TCŞ vakaları genellikle ailenin 'mahremi' olarak algılanmaktadır. Şiddete maruz kalan kadın ilgili kurumlara başvurmamakta, mahremiyet algısından ötürü yaşadığı trajediyi polise bildirmekten çekinmektedir.

■ Dördüncü problem kamu otoriteleri ve kolluk kuvvetlerinin (polis/jandarma), müsamahalı tavırlarıdır. TCŞ vakalarında kadınlara ilk olarak polise gitmeleri tavsiye edilmektedir. Ancak yapılan görüşmelerde anlaşıldığı üzere zaman zaman polis memurları TCŞ'nin ciddiyetini ya da kadının içinde bulunduğu hassas durumu kavrayamamaktadır. Dolayısıyla TCŞ vakaları ailenin mahremiyet alanında yaşanan, polisin öncelikli görmediği 'lüzumsuz' vakalar olarak görülebilmektedir. Ayrıca, çoğu polis karakolunda çevirmen sıkıntısı yaşanmaktadır – bu durumlarda polis memurları TCŞ yaşayan kadının içinde bulunduğu durumu anlayamamaktadır.

■ Beşinci problem kadınların durumu yetkilere bildirmemesi, 155 ya da 156 hatlarını aramamalarıdır. İnsani yardım çalışanları (Uluslararası, ulusal ya da yerel STK'lar) ile yapılan görüşmelerde, mülteci kadınların kendilerini her şeyden önce 'savaş travması yaşamış bireyler' olarak gördükleri, dolayısıyla yaşadıkları TCŞ şiddetine öncelik vermedikleri anlaşılmıştır. Ayrıca, polise gitmenin ev sahibi ülkede kalmalarını güçleştirebileceğini düşünmekte, sınır dışı edilmekten ya da dışlanmaktan korkmaktadırlar.

24. UNHCR verileri şu adreste bulunabilir: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

5.3 TCŞ Yaşayanlar için Yönlendirme Yolları

TCŞ yaşayanların hizmetlere nasıl erişebileceğinin anlaşılması için yönlendirme yolları önemlidir. Yönlendirme, TCŞ yaşayanın onunla ilgilenecek uzmanlara ya da kurumlara ulaşma sürecini tarif eder. TCŞ yaşayan, tecrübelerini ilk defa uzmanlar ile paylaşıyor olabilir. Yönlendirme esnasında TCŞ uzmanlarının birlikte çalışarak TCŞ yaşayana destek sunmaları ve kendini güvende hissetmesini sağlamaları gerekir. Yönlendirme yolu, kişinin ilgili yetkin veya yetkili kurumlara yönlendirilmesini ifade eder. Mülteciler söz konusu olduğunda TCŞ sonrası normal yaşamına dönene dek sağlık, sığınma, ruh sağlığı, güvenlik, koruma, ekonomik bağımsızlık, entegrasyon ve hukuk alanlarında destek almak isteyen kişinin bazı bürokratik adımlardan geçmesi gerekmektedir. Uzmanların kişiye sürecin tüm adımları boyunca destek vermesi gerekir.

TCŞ yaşayan kişinin güvenli bir alanda kalması gerekir. Mahremiyetine saygı duyulmalı, çevresindekiler tarafından yargılanmamalıdır ve kapsamlı destek görmelidir. TCŞ olayı esnasında ve sonrasında kişinin çeşitli ihtiyaçları vardır ve tek bir kurum bu ihtiyaçların hepsini karşılayamaz. Bu yüzden farklı aktörlerin koordinasyon içinde çalışması önemlidir.

TCŞ yaşayan, tecrübesini şu biçimlerde paylaşabilir;

- Güvendiği bir kişiyle paylaşılabilir (aile ferdi, arkadaş, öğretmen).
- Yakınlardaki bir STK'dan yardım isteyebilir.
- Doğrudan polis karakoluna gidebilir.

TCŞ yaşayan kişiye başvurabileceği yetkili, erişebileceği hizmetler ve başlatabileceği bürokratik aşamalar hakkında bilgi vermelidir. Bu başvurular süresince kişiye bir uzman eşlik etmeli, onu yargılamak ya da suçlamak yerine yardım almaya teşvik etmelidir.

5.3.1 Türkiye Vatandaşları için Yönlendirme Yolları

Türkiye vatandaşları için üç farklı yönlendirme yolu vardır.

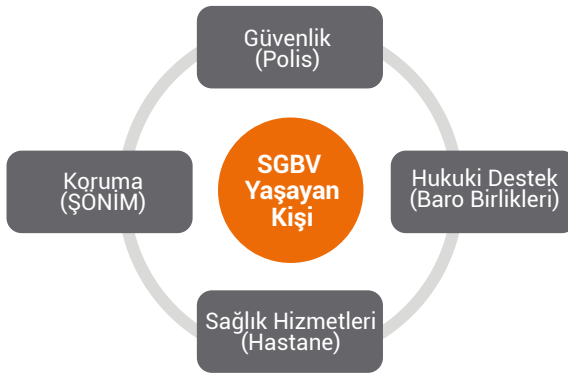
1

TCŞ yaşayanlar doğrudan Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezlerine (ŞÖNİM) başvurabilirler. Buldukları şehirde ŞÖNİM varsa, kişiden sığınakta kalma talebinin gerekçesini açıklayan bir dilekçe yazması istenir. ŞÖNİM uzmanları kişinin başvurusunu değerlendirir ve mahremiyetini ihlal etmeden Kadın Sığınağına yönlendirir. Eğer kişi polise gidip tutanak tutulmasını isterse sığınak bu süreçte yardımcı TCŞ, ancak kişiyi bunu yapmaya zorlayamaz.

TCŞ yaşayan kişi kolluk kuvvetlerine gidebilir (polis ya da jandarma karakolu) ve yaşadığı kötü muameleyi paylaşabilir. Yetkililer kişinin şikayetini raporlamalı ve adli tıbbı yönlendirme yapmalıdır.

- Bu noktada TCŞ yaşayan kişi süreci kabul etmeyebilir, tutanak tutulmamasını isteyebilir. Bu durumda yetkililer kişinin talebine saygı göstermeli ve onu ŞÖNİM'e yönlendirmelidir.
- TCŞ yaşayan kişi adli tıbbı giderek darp raporu almayı kabul edebilir, ancak adli süreç başlatılmaktan çekinebilir. Yetkili kişi savcılığa başvurularak adli sürecin başlatılması yönünde tavsiye verebilir ancak zorlayıcı olmamalıdır. TCŞ yaşayan savcılığa gitmeyi kabul etmezse, kişinin tercihi kabul edilir ve ŞÖNİM'e yönlendirme yapılır.
- TCŞ yaşayan kişi tutanak tutulmasını kabul edebilir. Bu durumda yetkili, kişiyi yasal süreç içerisinde yönlendirmelidir. Hayatta kalan, barodan avukat talep edebilir. Baroların Kadın Hakları Komisyonları kadınlara ücretsiz avukatlık hizmeti vermektedir.

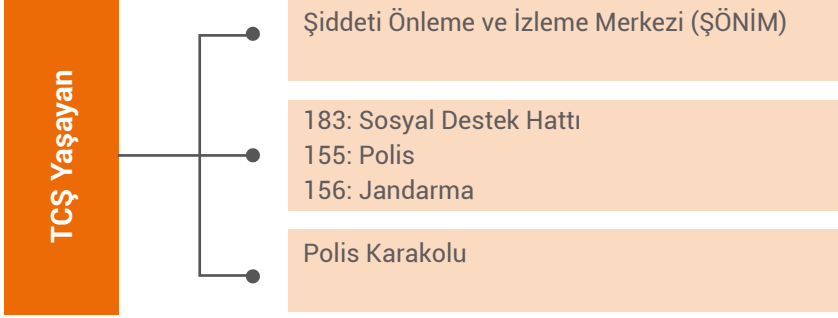
Aktörler arası süreç akışı aşağıdaki gibidir. Türkiye vatandaşları aşağıda adı geçen kurumlardan herhangi birine doğrudan gidebilir.

3

TCŞ, töre cinayeti ya da çocuk evliliği durumlarında yalnızca TCŞ yaşayan kişi değil, olaya şahit olan kişiler de 183, 155 ya da 156 numaralarını arayarak olayı bildirebilirler.

5.3.2 Mülteci Topluluk için Yönlendirme Yolları

Mülteci topluluk üyeleri için beş yönlendirme yolu vardır.

1

TCŞ yaşayan kişi mülteci ise süreç farklı işlemektedir. Hayatta kalan kişinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden alınmış Geçici Koruma Kimlik Kartı varsa, kişi Türkiye vatandaşlarıyla aynı haklara sahiptir. Eğer kişi kimlik kartı alamamışsa yerel, ulusal ya da uluslararası STK'lardan ya da sığınma merkezlerinden uzmanlar kişiyi kimlik alım süreci için yönlendirmelidirler. Aksi takdirde kişi sağlık ve güvenlik gibi kamu hizmetlerinden mahrum kalır.

2

Kişinin geçici koruma belgesi yoksa ancak TCŞ yaşadysa doğrudan kolluk kuvvetlerine gidebilir ve sığınma talep edebilir. Türkiye vatandaşları ile Geçici Koruma Kimlik Kartı sahipleri arasındaki fark, mültecilerin doğrudan ŞÖNİM'e başvuramıyor olmasıdır. Bunun yerine mülteciler ŞÖNİM'e polis refakatinde götürülür, ŞÖNİM kişinin başvurusunu kabul eder ve sığınma evine kabul eder. Sığınma evindeki uzmanlar kişinin Geçici Koruma Kimlik Kartı almasına yardımcı olur.

3

TCŞ yaşayanın halihazırda Geçici Koruma Kimlik Kartı varsa Türkiye vatandaşlarıyla aynı haklara sahiptir. Doğrudan polis karakoluna giderek yaşadığı kötü muameleyi bildirebilir, şikayette bulunabilir. Polis şikayeti savcılığa bildirmek ve kişiyi adli tıbbı sevk etmek yönünde tavsiye verebilir.

- Bu noktada mülteci farklı sebeplerden dolayı süreci ilerletmemeyi tercih edebilir ve tutanak tutulmamasını isteyebilir. Bu durumda kişinin tercihinin saygı duyulmalı ve kişi ŞÖNİM'e nakledilmelidir.
- TCŞ hayatta kalan kişi adli tıbbı giderek darp raporu alınmasını kabul edebilir ancak adli süreci başlatmak istemeyebilir. Mülteci kadınlar özelinde bu problemle sık karşılaşılmaktadır çünkü kadınlar yaşadıkları sebebiyle sınır dışı edilmekten korkmaktadırlar. Böyle durumlarda adli süreci başlatmanın avantajları ve zorlukları açıkça anlatılmalıdır ancak baskı yapılmamalıdır. Eğer yaşayan kişi savcılığa gitmeyi kabul etmezse, seçimine saygı duyulmalı ve ŞÖNİM'e nakledilmelidir.

- TCŞ yaşayan mülteci tutanak tutulmasını kabul edebilir. Bu durumda polisin kişiyi adli süreç boyunca yönlendirmesi gerekir. Hayatta kalan kişi barodan avukat talep edebilir. Baroların Kadın Hakları Komisyonları mültecilere ücretsiz avukatlık hizmeti sunmaktadır. TCŞ yaşayan mülteci adli süreç süresince Kadın Sığınağında kalır.

4

TCŞ yaşayan kişi 18 yaşından küçükse ŞÖNİM'in yanı sıra Göç İdaresi Genel Müdürlükleri de sorumluluk sahibidir.

5

TCŞ yaşayan kişi 183, 155 ve 156 numaralarını arayabilir ve polisin yardımını isteyebilir. Eğer kişinin pasaport ya da kimlik kartı başka biri tarafından gasp edilmiş ise ve kişi insan ticareti ya da şantaj ile cinsel hizmetlere zorlanıyorsa, TCŞ yaşayan kişi ya da olaya tanıklık eden kişiler 157'yi arayabilirler.

Türkiye vatandaşlarının yaşadığı TCŞ vakalarından farklı olarak, mülteciler özelinde TCŞ'nin önlenmesi ve müdahale alanında paydaşlar şu şekildedir: Uluslararası STK'lar, Uluslararası Kuruluşlar, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yerel STK'lar.

BM Kurumları, Ulusal/Uluslararası STK'lar,

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

5.4. Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri

Kadına yönelik şiddet Türkiye'de kronik bir problemdir ve sorunun çözümü mültecilerin de ülkeye girmesiyle zorlaşmıştır. Özellikle mülteci topluluklarda TCŞ'de, konunun 'kadının zarar görebilirliği' olduğunun insani yardım aktörlerce anlaşılması gerekir. Mülteci kadınlar için zorluklar daha da büyüktür çünkü evlerini terk etmek zorunda kalıp, çeşitli tehlikelere maruz kalırlar (örn. yasa dışı sınır dışı edilme, kadın ticareti, zorla evlendirilme, vb.). Düşük eğitim seviyesi, ekonomik güçlükler, barınma güçlükleri, güvenli yaşam alandan yoksunluk gibi olgular da zarar görebilirlik durumunu arttırmaktadır. İnsani yardım aktörleriyle yapılan görüşmeler sorunun çok katmanlı olduğunu ve süreçler içerisinde öngörülemeyen çeşitli problemlerin de söz konusu olduğunu göstermiştir.

UNHCR'in 'Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet ile Mücadeleye Karşı Faaliyetler' (2011b) raporunda aktarıldığı üzere, mülteci topluluklarda TCŞ'den koruma faaliyetlerinin kalitesini arttırmaya ihtiyaç vardır. İnsani yardım çalışanları, diğer kurumların öğrendikleri **iyi uygulamaları temel alabilirler**. Örneğin Türkiye'de, uluslararası STK'lar ve UNHCR aşağıdaki stratejileri vurgulamaktadır.

1. Risk altındaki çocukları TCŞ'den korumak: Yerinden edilmiş çocuklar TCŞ riski ile karşı karşıyadır. Zarar görebilir durumdadırlar ve zararlı geleneksel uygulamalar, cinsel istismar ve kötü muamele ile karşılaşabilirler. Ayrıca ucuz işgücü olarak çeşitli sektörlerde ekonomik sömürüye uğrayabilirler. Koruma politikaları üreten saha çalışanları çocukları da gözden kaçırmamalıdır.

2. Hayatta kalmak için cinsel ilişkinin yerinden edilme durumlarında mücadele stratejisi olarak ele alınması: Destek ya da kayıt sistemlerindeki boşlukların doğrudan bir sonucu olarak yerinden edilmiş kişiler, hayatta kalmak için cinsel ilişkide bulunabilirler. Bazı durumlarda mülteci kadınlar ve kızlar ülkeyi terk etmeyi tercih edebilir ancak failerin kişilerin pasaportlarını gasp etmesi; onları 'başka ülkelere götürme' sözleri vermesi 'hayatta kalmak için cinsel ilişkide bulunmaya' sebep olabilir. Bu tür cinsel sömürüyü engellemek için saha çalışanlarının, polis karakollarındaki yabancı birimlerinin ve Göç İdaresi Genel Müdürlüklerinin önleme ve izleme mekanizmaları oluşturmaları gereklidir.

3. Erkeklerin ve oğlan çocukların katılımını sağlamak: TCŞ ilintili programlar genellikle erkekler ve oğlan çocuklarından ziyade kadınlara yoğunlaşmaktadır. Ancak bu yaklaşım erkekler ve oğlan çocukları için koruma koşullarını zayıflatmaktadır. TCŞ sorununa dikkat çekmek için tüm mülteciler bir bütün olarak göz önünde bulundurulmalı, kişilerin tercihlerine (kadın-erkek birlikte ya da ayrı oturumlar yapılması, vb.) saygı duyularak TCŞ politikaları ve önleme mekanizmaları geliştirilmelidir.

4. Güvenli yaşam alanlarının oluşturulması ve ev yaşamı için gerekli kaynaklara güvenli erişim: Yerinden edilmiş kadınlar ve kızların çoğu ev yaşamında ihtiyaç duydukları kaynaklara (örn. yakacak odun, su, vb.) erişirken tecavüz ya da şiddet riski altındadır. İnsani yardım kurumlarına ve çalışanlarına, yerel belediyelerle birlikte çalışarak kadınların kaynaklara güvenli erişimi için stratejiler geliştirmeleri tavsiye edilir.

5. Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transeksüel ve İnterseks bireylerin TCŞ'ye karşı korunması: LGBTİ bireyler ayrımcılık, şiddet ve toplumsal dışlanma ile yaygın olarak karşılaşmaktadır. Bu yüzden kadınlar gibi LGBTİ bireylere de psikolojik ve yasal destek sağlanmalıdır.

6. Engelli bireylerin TCŞ'den korunması: Engelli bireyler sık sık TCŞ riski altında olmakla birlikte hizmetlere erişimde de güçlük yaşamaktadırlar. Engelli mülteci kadınlar Türkiye'de görünürlük sahibi olmasa da insani yardım aktörleri bu bireylerin zarar görebilir durumunu göz önünde bulundurmalı, engelli kadınların bürokratik işlemleri ve diğer hizmetlere erişiminde kolaylaştırıcı rol üstlenmelidir.

Kapasite Geliştirme için Öneriler:

Bir önceki bölümde ifade edilen çözümlerin yanı sıra, yapısal çözümler için kapasite artırma ve kalıcı çözümler geliştirme faaliyetlerine de ihtiyaç vardır. Mülteci sayısının günden güne arttığı durumlarda ev sahibi şehirlerdeki insani yardım çalışanları, kapasite geliştirme faaliyetlerinden çok resmi, bürokratik ve barınma ağırlıklı faaliyetler ile acil ihtiyaçlara yanıt vermektedir. Türkiye'de mültecilere ev sahipliği yapan şehirlerde TCŞ'nin önlenmesi için kadınların sosyal süreçlere dahil edilmesi ve TCŞ risklerinin azaltılması alanlarında kapasite geliştirmeye ihtiyaç vardır. Türkiye şehirlerindeki mültecilerin ihtiyaçları temel alındığında insani yardım çalışanlarının kapasite geliştirme faaliyetlerinin yoğunlaşabileceği altı başlık öne çıkmaktadır.

- Çeşitli politikalarda tavsiye verebilecek 'uzmanlara' erişime imkan tanıyan geniş ağlar kurmak. Örneğin hukuki destek, program geliştirme, kaynak geliştirme, iletişim, değerlendirme, vb.
- Eğitim, geçim kaynakları, işgücü geliştirme, sağlık ve ruh sağlığı, hukuki destek ve kadınların korunması gibi alanlarda çalışan STK'lar ile partnerlik ağları kurmak ve güçlendirmek.
- İyi uygulamaları yaygınlaştırmak ve paylaşmak, yerel topluluklara standart eğitim programları sunmak.
- Uluslararası STK'lar ev sahibi topluluğun ve kamu yetkililerinin güvenini kazanmak için görünürlüklerini arttırmalıdır.
- Ağlarını güçlendiren ve görüş birliğine varan STK'lar (ulusal ve uluslararası) 'alternatif kadın sığınakları' kurabilir. Sığınaklar tek çatı altında toplanabilir ya da ev sahibi şehrin belediyeleriyle işbirliği ile oluşturulabilir, böylelikle mülteci kadınlar için güvenli bir sığınma alanı oluşturulur. Böyle bir girişime ihtiyaç duyulmasının iki sebebi vardır:
  - 1- Türkiye'nin 49 şehrinde 137 kadın sığınağı vardır ancak bu sığınaklar ülkenin tamamındaki kadınları ihtiyaçlarına yanıt vermek için yeterli değildir. Mültecilere ev sahipliği yapan şehirlerdeki kamu yetkilileri tarafından en sık dile getirilen eksiklik budur.
  - 2- Türkiye'de kadınların ihtiyaçlarına yönelik 49 ŞÖNİM vardır. Geçici koruma kimlik kartına sahip mülteci kadınlar Türkiye vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olsa da, bürokratik olarak doğrudan ŞÖNİM'e başvurma hakları yoktur. Bu boşluğun giderilmesi için STK'lar bir araya gelerek yalnızca mülteci kadınlara yönelik alternatif sığınma alanı sağlayabilirler.

■ Kamu kuruluşlarında ve STK'larda eğitimli ve yetkin sosyal hizmet çalışanlarına ihtiyaç vardır. Mevcut hizmet sağlayıcıları genellikle kapsamlı TCŞ bilgisinden yoksundur ve TCŞ sorunu diğer toplumsal konular kadar ciddiye alınmamaktadır. Diğer yandan kamuda çalışan sosyal hizmet uzmanları, mülteciler ve mültecilerin karşılaştıkları problemler hakkında bilgi sahibi değillerdir. Mülteciler ile çalışan STK'lar kamu çalışanlarına eğitimler verebilir.

Yapısal Sorunlara Yönelik Öneriler:

■ Eğitime erişim, yalnızca mülteci kadınlar için değil, kırsalda yaşayan Türkiyeli kadınlar için de sorun olabilmektedir. Kırsal ya da gelişmemiş bölgelerde faaliyet yürüten STK'lar her iki gruba yönelik tasarlanmış eğitimler vererek aynı zamanda sosyal uyuma katkıda bulunabilir ve önyargıların önüne geçebilir.

■ Türkiye vatandaşları arasında mültecilere yönelik önyargılar vardır. Yerel nüfusun dayanışma ağları oluşturmak yerine mültecilerin varlığından rahatsızlık duyduğu birçok durum vardır. Bu alanda STK'lara büyük rol düşmektedir. STK'lar çeşitli eğitim programları ve aktiviteler düzenleyerek gruplar arası sosyalleşmeyi sağlayabilir, önyargıları kırabilirler. STK'lar Suriyeli ve Türkiyeli karışık gruplar için grup aktiviteleri düzenleyebilir, kadınların ortak ilgi alanları ya da sıkıntıları üzerine yoğunlaşılabilir. Hatay, Urfa, Gaziantep gibi Türkiye şehirlerinde çoğu kadının Arapça konuşabildiği gözden kaçırılmamalıdır.

■ Dr. Duman (2017) yaptığı araştırmada Türkiye'deki mülteci kadınların karşılaştıkları 'görünmez tehditlerden' birinin de 'kumalık' olduğunu söylemektedir. Türkiye'de çok eşlilik yasalara aykırı olmakla birlikte maalesef yaygındır. Bununla birlikte dini evlilikler Suriye'de yasal olarak tanınmaktadır. Coşandal'ın araştırmasına göre farklı sosyal sınıflardan erkekler eve kuma getirmek ile ilgili konuşmak ya da bunu mizah konusu yapmaktan çekinmemektedirler. Mülteci aileler kızlarının Türkiye'deki geleceğini güvenceye almak için kızlarını kuma olarak evlendirebilmektedir. Yasal olarak evli olan erkekler, ikinci eşleriyle dini evlilik yapmaktadır.

■ Mülteciler ve kamu kuruluşları arasında iletişim problemi yaratan diğer bir problem de dil engelidir. Mülteci kadın ve kızlara yönelik dil kursları (okuma, yazma, anlama, konuşma) verilmesi önemlidir.

■ Savaş durumlarında kadın ticareti tespiti zor ancak yaygın bir problemdir. Bazı insani yardım aktörleri Türkiye'de bu tip sorunlar yaşanmadığı kanısında olsa da yerinden edilmiş kadınlar bu anlamda risk altındadır. Riskler yolculuk esnasında, kabul merkezlerinde ya da ev sahibi ülkede açığa çıkabilir.

■ Görüşmelerde tespit edilen diğer bir problem de Alevi kökenli mülteci kadınlara yönelik ayrımcılıktır. Kişilerin etnik kimliği konuştukları lehçeden anlaşılabilir ve bu da mülteci toplulukta, kamusal alanlarda ya da acil durum toplanma alanlarında dışlanmalarına sebep olabilmektedir.

TCŞ durumlarında temel ihtiyaçlar: İnsani yardım alanında faaliyet yürüten tüm aktörler TCŞ konusunda farklılıkları sahibi değildir. Türkiye’de TCŞ’nin önemi dşnldğinde, kamu kuruluşları dahil tüm aktörlerin Türkiye’deki mülteci topluluklarda TCŞ nleme ve müdahale alanlarında kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Mülteci olmak ve kadın olmak TCŞ riskini arttıran olgulardır. Bu yüzden tüm aktörlerce hesaba katılması gereken temel ihtiyaçlar aşağıdaki gibidir.

Psiko-sosyal destek faaliyetlerini yoğunlaştırmak: ‘Psiko-sosyal ilkyardım’ ruhsal rahatsızlık yaşayan insanlara destek vermek anlamına gelir. Tüm insani yardım çalışanları ‘yaşayan temelli yaklaşımı’ öğrenmeli, TCŞ yaşayanın temel ihtiyaçlarını ‘görmeyi, dinlemeyi’ bilmeli ve bu ihtiyaçlara cevap verebilmelidir. TCŞ yaşayan kişiye saygıyla yaklaşmak, güvenli bir alan sunmak, mahremiyetine ve durumun hassasiyetine saygılı olmak, ihtiyaç duyulan desteğin farkında olmak önemlidir. İnsani yardım alışanları TCŞ yaşayan kişiye bilgi, hizmet ve sosyal destek sağlama evrelerine yoğunlaşmalıdır.

TCŞ yaşayan bir birey Toplum Merkezine ya da kuruluşun ofisine gelerek durumunu ifade ederse insani yardım çalışanları şunlara zen gösterilmelidir;

- Yaptığı için bağlamını hatırlamalı,
- TCŞ yaşayan kişinin mahremiyetini paylaştığını, dolayısıyla stres altında olduğunu anlamalı,
- Güvenlik ve emniyetin önemini bilmeli, kişiye korumalı,
- Kişinin ocuk bakımı gibi, hamilelik ya da hastalık durumlardan doğabilecek diğer ihtiyaçlarını göz önünde buldurmalı,
- Kişiye dikkatle dinlemeli, onu yargılamamalı, ihtiyaçlarına yoğunlaşmak yerine detaylara yoğunlaşarak zorlamamalı,
- Yönlendirme yollarını kullanarak ilgili hizmetlere erişmesine yardımcı olmalı.

TCŞ eğitimleri almak: İnsani yardım çalışanlarıyla ilgili en büyük problem, TCŞ vakalarıyla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiğini bilmemeleridir. Çalışanlar farklı problemlerle mücadele ederken TCŞ vakalarını es geçebilir, ya da TCŞ’yi göz ardı eden kişi TCŞ yaşayanın kendisi olabilir, yaşayan kişi mevcut diğer problemlere kıyasla yaşadığı şiddetin önemsiz kaldığını düşünebilir. Bazı durumlarda ise TCŞ yaşayan kişi özel hayatını paylaşmak istemeyebilir ya da yaşadığı şiddet olayından ötürü utanıyor olabilir. Ancak insani yardım alışanları, TCŞ’nin yalnızca kadına yönelik şiddet değil, aynı zamanda insan hakkı ihlali konusu olduğunu anlamalıdır. Bu yüzden insani yardım çalışanları cinsiyet eşitliği, kadının güçlendirilmesi ve TCŞ konularında düzenli eğitimler almalıdır.

TCŞ vakalarında atılacak hukuki adımlara yönelik eğitimler: Yapılan saha çalışmalarında farklı aktörlerin birbirinden habersiz olabileği ve TCŞ ilinti yasal mevzuatın bilinmediği görülmüştür. Ev sahibi şehirlerdeki barolar hem insani yardım çalışanlarına hem de kadınlara (mülteci kadınlar dahil) yönelik gönüllü eğitimler verebilmektedir. TCŞ yaşayan kişinin maddi durumu iyi değilse ve bunu ispat edebilirse avukatlık hizmetleri de ücretsiz olarak verilebilmektedir. TCŞ ilintili yasal mevzuatı ve hukuki süreci bilmek zamandan tasarruf etmek açısından önemlidir.

Diğer insani yardım kuruluşları ve kadın STK'ları ile ağlar oluşturmak: Ev sahibi şehirdeki diğer aktörlerle geniş ağlar oluşturmak önemlidir. Bu tip ağ oluşturma faaliyetlerinin avantajlarından bazıları şunlardır: Bilgi paylaşımı, problem çözümüne farklı açılardan yaklaşma, ortak çözüm yöntemleri geliştirme, farklı kadın koruma projelerinde çalışma, mevcut boşlukları doldurmak için öneriler paylaşma. Kamu kuruluşları bu tip ağlara katılımcı olmak istemeyebilir. Bu gibi durumlarda özellikle uluslararası STK'lar ve kadın STK'ları yerel ölçekte platformlar oluşturmalı, TCŞ müdahalede alternatif çözümler ve önleme yöntemleri geliştirmelidir.

Topluluk temelli koruma yaklaşımı: Uluslararası STK'lar faaliyet yürüttükleri şehirlerde topluluk temelli yaklaşımlar uygular. Tüm insani yardım çalışanları benzer programlar uygulamalı, uluslararası STK'ların yaklaşımlarını iyi pratik örnekleri olarak benimsemelidir. Topluluk temelli yaklaşım kadının sosyalleşmesine, mesleki eğitimlerine, el işi becerilerinin geliştirilmesine yoğunlaşır. Ayrıca, yalnızca Türkiyeli ve mülteci kadınlara yönelik olmayıp erkekleri de kapsayan eğitimler de verilmelidir. Eğitimler 12 hafta olarak planlanır ve her hafta TCŞ ilintili konular gündelik aktivitelerle yaygınlaştırılır.

Geçim kaynağı faaliyetleri: Birçok insani yardım kuruluşu halihazırda geçim kaynağı geliştirme faaliyetleri yürütmektedir ancak bu programların geliştirilmesi için kadınların el işi ürünleri kermeslerde satılabilir, yöresel kültürlerine has yemekleri pazarlarda ya da tarihi noktalarda satılabilir.

TCŞ yaşayanlar ile mülakat yapmak: Mülakat gizlilik içerisinde yapılmalı ve mümkünse mülakatı veren ve yapan kişi aynı cinsiyetten olmalıdır. Aşağıda bazı öneriler verilmiştir.

- İyi bir dinleyici olun.
- Yargılayıcı tavırlardan kaçının.
- Sabırlı olun, TCŞ yaşayan kişi tecrübesinden bahsetmeye hazır değilse bilgi almak için zorlamayın.
- Yalnızca konuyla ilgili sorular sorun.
- Yaşayanın bekareti konuyla ilgili değildir, tartışılmamalıdır.
- Yaşayan kişiyi aynı bilgileri farklı mülakatlarda tekrar etmek zorunda bırakmayın.
- Kişinin kültürü, ailesi ve durumuyla ilgili konulara gülmeyin ya da saygısızlık etmeyin.
- Mülakat yapacak yetkinlikte bir çalışan yoksa yaşayan kişiyi ilgili aktörlere yönlendirin.
- TCŞ yaşayan kişinin verdiği bilgileri teyit amacıyla TCŞ failiyle görüşmeyin.
- TCŞ yaşayan kişiyle birebir kalın ve mülakatta partnerinin/eşinin olmasını isteyip istemediğini sorun.
- Kişi çocuk yaşta ise çocuğa ne şekilde destek ve bakım sağlandığını yasal vasilerine bildirin²⁵.

25. United Nations High Commissioner for Refugees. "Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons. Guidelines for Prevention and Response" (2003). More information can be found here <http://www.unhcr.org/3f696bcc4.pdf>

5.5 Türkiye'deki Yerel Aktörlerin İyi Uygulama Örnekleri

Türkiye'deki ev sahibi şehirlerde birkaç iyi uygulama örneği uygulanmıştır. Bu örneklerin çoğu TCŞ önleme ve mülteci kadınlara yönelik ayrımcılık alanlarında çalışan ulusal STK'lara aittir. Mültecilerin büyükşehirlerle akışı yoğunlaştıktan sonra projelerin fonlaması UNHCR, GIZ ya da diğer uluslararası donörler tarafından yapılmıştır.

Mülteci kadınlar evlerini terk etmek zorunda kaldıklarından beri çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır ve Türkiye'ye vardıklarında onları bekleyen belirsiz geleceğe karşın devletler ve insani yardım çalışanları belli başlı ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kalmaktadır. İnsani yardım alanında toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamaların geliştirilmesi önemlidir. Diğer yandan, STK'lar kadınlar için bazı bölgelerin güvensiz, hizmetlere ve korumaya erişimin zor olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin, belli bölgelerdeki hamile kadınlar sağlık hizmetlerine, bebek maması gibi ürünlere erişimde zorlanmaktadır ya da cinsel istismar/sömürü riskiyle karşı karşıyadır. Bu STK'lar, riskleri ve ihtiyaçları hesaba katarak risk barındıran bölgelerde faaliyetler yürütmektedir. Sundukları temel hizmet, zarar görebilir kişilerin desteğe ve yasal korumaya erişimi önündeki engelleri kaldırmaktır. Bu kurumlardan başlıcaları İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) ve Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV)'dır. Bu kurumların iyi uygulamaları TCŞ önleme ve korumayla sınırlı olmayıp, kadın dayanışma alanını da kapsamaktadır.

5.5.1 İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

1988 yılında kurulan İKGV kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Sağlıksız nüfus artışı, kontrolsüz kalkınma, hızlı şehirleşme ve büyük göç hareketlerine müdahale amacıyla kurulmuştur. Öncelikli çalışma alanları üreme sağlığı ve cinsel sağlık, düzensiz göç, insan ticaretini önleme, mülteci destektir.

İKGV göç alanında 1990'lardan beri çalışmaktadır ve 2007'den beri UNHCR'in uygulayıcı partnerlerinden biridir. Temmuz 2017 itibarıyla İstanbul / Beyoğlu'ndaki merkez ofisinin yanı sıra Türkiye'nin çeşitli yerlerinde dokuz Mülteci Destek Ofisi vardır: İstanbul (Elmadağ ve Esenler psiko-sosyal destek ofisleri, Kadıköy saha ofisi), Ankara, Bilecik, Eskişehir, Kütahya, Van ve Ağrı).

İKGV'nin Mülteci Destek Programı ana hatlarıyla iki alana yoğunlaşmaktadır.

Psiko-sosyal ve Yasal Destek/Koruma: Bu alanda (kıdemli) koruma sorumluları, hukuki danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları ve çevirmenler çalışmaktadır. Hak temelli yaklaşımı benimseyen İKGB ekipleri mültecilere temel haklar ve hizmetlere erişim alanlarında danışmanlık ve destek vermektedir. Ayrıca psikologlar, ruhsal desteğe ihtiyaç duyan mültecilere psikolojik danışmanlık verir. İKGV ekipleri çeviri desteği de sağlamaktadır ve ihtiyaç duyan faydalanıcılara hastane ya da polis karakolu gibi kuruluşlarda refakat etmektedirler.

Topluluk temelli faaliyetler/Yaygınlaştırma Ekipleri: Milli Eğitim Bakanlığı eğitim faaliyetlerini askıya alana dek İKGV, mesleki eğitimler sağlamakta ve sosyal aktiviteler (örn. geziler, paneller, konserler) düzenlemekteydi. Haziran 2017 itibarıyla tüm topluluk temelli faaliyetler askıya alınmış olup, Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzalandıktan sonra yeniden başlatılacaktır.

İKGV'nin Suriyeli mülteciler için Destek Ofisi Esenler'de bulunmaktadır. Esenlerde Suriyeli mülteciler ve ülke içi mülteciler (yerinden edilmiş kişiler) birlikte yaşamaktadır. Semtin karışık demografik yapısına karşın Suriyeli mülteciler nefret söylemi ve ayrımcılığa diğer gruplardan daha fazla maruz kalmaktadır. Bu yüzden İKGV çoğunlukla zarar görebilir durumdaki kadınlara (örn. bekar anneler ya da kocasını savaşta kaybeden kadınlar) danışmanlık vermektedir. Bunun yanında, İKGV bu dışlayıcı ortamda büyüyen mülteci çocuklara da destek vermektedir. Verilen destekler bireysel psiko-sosyal ve hukuki destekle sınırlı olmayıp, mültecilerin İstanbul'daki yaşamlarını kolaylaştırıcı amacıyla 'grup danışma' oturumları da düzenlenmektedir. Mültecilerin talepleri dikkate alınarak 14 haftalık 'Kadın Dayanışması Programı' oluşturulmuş, kadınların başlıca ihtiyaçlarına çözüm bulunması hedeflenmiştir.

Katılımcı kadınların profilleri farklılık gösterdiğinden ilk haftalarda temas kurmaları zor olsa da, ilerleyen haftalarda 'kadın olmak' zemininde güçlü sosyal ilişkiler kurmuşlardır.

Kadın Dayanışma Programında TCŞ vakalarıyla ilgilenen ekip hassasiyetle çalışmış, TCŞ yaşayan kişilerin travmayı 'yeniden yaşamalarına' sebep olmamaya özen göstermiştir. Program Koordinatörü Nilgün Yıldırım süreci aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

Savaş, kadınların yaşadığı en kötü travma olduğundan yaşadıkları duygusal ve ekonomik mücadeleleri 'şiddet' olarak algılamıyorlar. Daha öncelikli, daha önemli problemleri var. Kızları için TCŞ programlarımıza katılıyorlar ve katılmaya başladıktan sonra kızlarına yaklaşım şekilleri değişiyor. Kendi ülkelerinde bu tip bir programa katılmadıkları için TCŞ'nin önemini kavrayınca şaşırıyorlar. TCŞ yaşadıklarında gelebilecekleri bir yer olduğunu anlıyorlar. Bu bile onları rahatlatan ve güçlendiren bir şey.

14 haftalık TCŞ farkındalık programının içeriği ekipler tarafından sürece katılmaya davet edilen Suriyeli mülteci kadınlar ile birlikte tasarlanmıştır. Programda kadınların başlıca ihtiyaçlarını tespit etmek, mevcut sorunlar için olası çözümlerin ortaklaşa belirlenebileceği bir zemin oluşturmak, geçici koruma yönetmeliğini ve ilgili yasal mevzuatı tartışmak, sosyal faaliyetler düzenlemek, sağlık ile ilgili bilgilendirmeler ve İstanbul'daki gündelik hayat ve kültür ile ilgili tartışmalar öncelik konusu olmuştur.

Özellikle Suriyeliler olmak üzere mülteci topluluklar arasında çocuk işçiliği sorununun ön plana çıkması sonucu, eğitime katılım oranları halen kritik bir konudur. İKGV ve Esenler Belediyesi birlikte çalışarak Esenler'deki 'Anne Çocuk Kampüsünde' sokak festivalleri ve atölyeler düzenlemişler, etkinlikler vasıtasıyla çocuklar ve aileleri arasında okula katılım konusunda farkındalık yaratmayı amaçlamışlardır. Ekipler genç kızlara yönelik psiko-sosyal destek atölyeleri düzenlemiş, erken evliliklerin yasal ve psikolojik yönlerini ele almıştır. Kadınlar ve kızlara TCŞ durumlarında İKGV'ye başvurabilecekleri anlatılmıştır. Kadın katılımını esas alan programların yanı sıra ekipler benzer yaklaşımlarla Suriyeli erkeklere yönelik programlar yürütmüşlerdir. Mülteci erkeklerin kendilerini işsizlik sebebiyle güvensiz ve yetersiz hissettikleri anlaşılmıştır. Yürütülen programlarda ekibin TCŞ ile ilgili danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra babalık anlamında güçlük yaşayan erkeklere yasal ve psikolojik destek sağlanmıştır.

5.5.2 Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

Bağımsız kadın STK'ların bir diğeri de KADAV'dır. Kurumun çalışma alanları şu şekildedir: Kadına yönelik şiddet, kadın emeği ve iş olanakları, mülteci ve göçmen kadınlar arası dayanışma; mahpus kadınlar ve LGBTİ bireyler arasında dayanışma. KADAV'ın göçmen odaklı çalışmaları Suriyeli mültecilerin ülkeye girişinden önceye dayanmaktadır ancak Suriyelilerin ülkeye giriş yapmasıyla birlikte mülteci dayanışma faaliyetleri yoğunluk kazanmıştır. Dernek, mülteci kadınlar ile TCŞ faaliyetlerinin yanı sıra, dayanışma grupları oluşturulmasını teşvik etmekle birlikte geçim kaynakları ve psiko-sosyal destek faaliyetleri de yürütmektedir.

KADAV 2011'de Suriyeli mülteciler ülkeye girdiğinden beri aktif olarak çalışmaktadır. Suriyeli mültecilerle dayanışma çalışmalarını ilk olarak kurucularından olduğu 'sınır Tanımayan Kadınlar' ile yürütmüştür. 2016 senesinde İstanbul Hayata Destek Evi (Küçükçekmece Toplum Merkezi) bünyesinde mülteciler ile çalışmak üzere protokol imzalamıştır (Küçükçekmece, İstanbul'da Suriyeli mülteci nüfusunun en yoğun olduğu ilçedir²⁶). Protokolden sonra KADAV, Hayata Destek'in Toplum Merkezinde bir 'kadın odası' açarak Toplum Merkezine gelen kadınlar ile güçlü ilişkiler kurmayı amaçlamıştır. İKGV gibi KADAV ekipleri de toplumsal dışlanmanın mülteci kadınların yaygın olarak karşılaştığı bir problem olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, işsizlik ve ekonomik güçlükler de öne çıkan bir problemdir. Ülkelerinde kırsalda yaşayıp, Türkiye'de kent yaşamına geçen kadınlar iş bulamazken ya da aileleri çalışmalarına izin vermezken, kentlerden gelen kadınlar aktif olarak iş aramıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki yaşamlarının erken döneminde genel eğilimler bu şekildeyken, ilerleyen zamanlarda ekonomik güçlüklerden ötürü çok daha fazla kadın meslek edinmek zorunda kalmıştır. Buldukları işler genelde güvencesiz ve düşük ücretli işlerdir. Buna karşın, çalışmaya başladıklarında çocuk bakımı sorun oluşturmaktadır. Çocuklar bebek yaşta değilse ucuz işgücü olarak iş pazarına itilmektedirler.

KADAV'ın Türkiye vatandaşlarından ve mülteci kadınlardan oluşan 'Şiddet Çalışma Grubu,' ev ziyaretleri yapmakta ve TCŞ farkındalığı üzerine atölyeler düzenlemektedir.

Ev ziyaretleri: Ziyaretler Suriyeli kadınlar ile birlikte düzenlenmektedir. Suriyeli kadınlar komşuları ve arkadaşlarını davet ederek İstanbul özelinde ve Türkiye genelinde karşılaştıkları zorlukları konuşmaktadır. Toplantılardan önce KADAV ekipleri kendilerini ve kurumu tanıtır, şiddet konularını konuşmak üzere katılımcıların rızasını ister. Tanışmanın ardından toplumsal cinsiyet temelli şiddet ile ilgili kısa bir atölye çalışması yapılır. Yaşadıkları cinsel ya da fiziksel şiddeti mahremiyet alanına dair bir olgu olarak gören ya da yaşadıkları diğer zorluklara (yoksulluk, ayrımcılık, vb.) karşı bu konuyu konuşmayı bir 'lüks' olarak gören çoğu kadın, bu konuları konuşmaya başlangıçta isteksizdir. Böyle durumlarda tartışmayı KADAV başlatır ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin görünen ve görünmeyen çeşitlerinden bahseder. Bu öncü konuşmaların amacı kadınların rahat hissetmesini sağlamak, kadın olmanın tüm katılımcılar için 'ortak payda' niteliğinde olduğunun altını çizmektir. Bu rahatlatıcı konuşmanın ardından kadınlar Türkiye'de yaşadıkları ekonomik, psikolojik, fiziksel ya da cinsel şiddet tecrübelerinden bahsedebilirler. Yaşadıkları ağır yoksulluk ya da kamu kuruluşları dahil çeşitli yerlerde maruz kaldıkları ayrımcılık maruz kaldıkları şiddet biçimlerine örnektir. KADAV ekipleri kadınların tecrübelerini dinler ve TCŞ durumlarında izleyebilecekleri hukuki adımlar konusunda bilgi verir.

26. INGEV. İstanbul İşgücü Piyasası Araştırması (2017) Daha fazla bilgi için http://ingev.org/raporlar/Istanbul-%20Labour-Market-Assessment-%20Report_13.07.2017.pdf

Yoğunlaşılın diğer konular genç yaşta zorla evlendirilme, dini nikah ile evlendirme ya da boşanma konularıdır. KADAV görüşmeler sonrası aktif, hevesli ve ilgili katılımcıları tespit eder. Bu kişilere sosyal çevrelerinde KADAV için 'odak kişi' rolü üstlenmek isteyip istemedikleri sorulur ve olumlu yanıt alınırsa kişi, KADAV'ın farklı mahallelerden seçilen odak kişiler için düzenlediği 'odak kişi eğitimlerine' davet edilir. Eğitimlerde TCŞ ve koruma mekanizmaları anlatılır. Ev ziyaretleri esnasında gönüllü KADAV alışanları katılımcıların çocuklarına bakar.

Kadın Odası: KADAV, Hayata Destek'in Kkekmece Toplum Merkezinde bir kadın odası oluşturmuştur. Oda, mülteci kadınlar için sosyalleşme alanı olarak tasarlanmıştır. Amaç, kadınların birbiriyle kaynaşmaları ve özellikle cinsiyet ile ilgili konularda dayanışma ağları kurmaları için sıcak ve samimi bir ortam sunmaktadır. Oda, faaliyetlerine kadınları çay – kahve içmeye ve sohbet etmeye çağırarak başlatılmıştır. Hikaye anlatma, yemek yapma, gündelik Türkçe derslerinin yanı sıra doğum günü, kadınlar günü gibi özel günlerin kutlandığı etkinlikler düzenlenmiştir.

Geçim kaynakları: KADAV, 2016'da GIZ'in desteğiyle Kanarya mahallesindeki 'Kadın Dayanışma Merkezini' açmıştır. Merkez Suriyeli kadınlara yönelik olarak kurulsa da KADAV Türkiyeli kadınlara da destek vermeyi amaçlamıştır. Buna karşın katılımcılar Suriyelilerle sınırlı olmuştur. Merkezin adı 'Göçmen Dünya Kadın Dayanışma Merkezi' olarak belirlenmiş, 2017'de daha yüksek kapasiteyle çalışmak üzere Sefaköy mahallesine taşınmıştır. Kanarya mahallesindeki iki merkezde hem tekstil kursları, hem dayanışma oturumları düzenlenmiştir. Tekstil atölyeleri verilmesinin sebebi hem mültecilerin tekstil atölyelerine yakın yaşaması, hem de bazı mültecilerin kendi ülkelerinde tekstil alanında çalışmış olmalarıdır. Merkez bu aşamada planlanan kapasitenin yüzde 60 kadar üstünde faaliyet gösterdiği için kadınlar iki gruba ayrılmıştır. Bir grup tekstil katında kurs alırken, diğer grup dayanışma oturumlarına katılacak şekilde düzenleme yapılmıştır. Tekstil kurslarında tasarım ve tekstil ekipmanının kullanımı öğretilirken, dayanışma bölümünde kadınlar ayrımcılık, cinsel tacizi, toplumsal cinsiyet temelli şiddetten korunma ve benzeri konulara yoğunlaşılmıştır.

KADAV'ın diğer bir hassasiyeti de katılımcı kadınların çocuklarına yönelik bakım hizmetleri ve ulaşım desteği sağlamak olmuştur. Kadınların merkeze erişimi için iki servis sağlanmıştır. Çocuklar için kreş, kadınların dayanışması ile faaliyet göstermiştir. Her gün iki kadın kreşten sorumlu olmuş, sundukları emek karşısında da para almışlardır.

Merkezin Sefaköy'de yaşayan mülteci kadınların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak 2017'de Sefaköy'e taşınmıştır. Bu merkezde rehabilitasyon ve psiko-sosyal destek merkezleri, dil eğitimi atölyeleri ve çeşitli geçim kaynağı odaklı faaliyet alanları oluşturulmuştur. Ekipler aynı zamanda ocuk işçiliği ve eğitime katılım alanlarında çalışmalar başlatmayı hedeflemektedir.

LGBTİ Mülteciler: KADAV aynı zamanda LGBTİ mülteci bireyler ile çalışmakta ve Türkiye'de LGBTİ mücadelesine destek vermektedir. Ekipler LGBTİ Dayanışma Merkezi ve merkezin dayanışma ağlarıyla birlikte çalışmaktadır. Bu ağlarda yürütülen diyaloglarda LGBTİ mültecilerin kendi kimliklerini Türkiye'deki LGBTİ'lerden farklı tanımladıkları anlaşılmıştır. Ekip bu olguyu tanımış, destek ve dayanışma hizmetlerini bu bağlamda planlamıştır. KADAV ekibi, TCŞ durumlarında acil desteğe yönelik acil durum telefon numarasını vermiştir. KADAV TCŞ'ye maruz kalan LGBTİ bireylere de hukuki ve psiko-sosyal destek vermektedir. LGBTİ mültecilerin karşılaştığı en büyük problemler, toplumdaki homofobi ve transfobinin yanı sıra, barınma ve geçim kaynaklarına erişimdir.

- AFAD (2014). "Syrian Women in Turkey" Prime Ministry Disaster and Emergency Management Authority
- Coşandal, Tuğba Duman (2017). "Suriyelilerle 2. Evlilik Sosyal Sorun" <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/suriyelilerle-2-evlilik-sosyal-sorun>
- Dick, Shelly (2002). "Liberians in Ghana: Living without Humanitarian Assistance". New Issues in Refugee Research, Working Paper no. 57, UNHCR, Geneva, 2002
- Ellsberg, Mary Carroll, Lori Heise, and World Health Organization (2005). "Researching violence against women: practical guidelines for researchers and activists" WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.
- Human Development Foundation (INGEV) Istanbul Labour Market Assessment (2017)
- Inter-Agency Standing Committee (IASC) Policy Paper on the Protection from Sexual Abuse and Exploitation in Humanitarian Crises (2002)
- Inter-Agency Standing Committee (IASC). Guidelines on Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Settings (2013).
- Jennifer Hyndman (2004). "Refugee Camps as Conflict Zones." A chapter in Giles, Wenona and Jennifer Hyndman (eds.). "Sites of Violence: Gender and Conflict Zones". University of California Press.
- Jones, Adam (2014). "Gender, Genocide and Gendercide", a chapter in Evans, M., Hemmings, C., Henry, M., Johnstone, H., Madhok, S., Plomien, A., & Wearing, S. (Eds.). (2014). "The SAGE handbook of feminist theory". Sage Publications
- Kaptan, Özgül (2015). "The Foundation for Women's Solidarity, (KADAV)" Domestic Policy, Political Analysis
- Obradovic, Marija (2005). "The Protection of Female Refugees against TCŞ in Camps" UNU-GCM Intern Report
- Sperl, Stefan (2001). "Evaluation of UNHCR's policy on refugees in urban areas. A case study review of Cairo". EPAU/2001/07, Geneva, 2001.
- UN (2005). "Good practices in combating and eliminating violence against women" Expert Group Meeting Organized by United Nations Division for the Advancement of Women in collaboration with United Nations Office on Drugs and Crime
- UNHCR (2001). "Prevention and Response to Gender-based violence in Refugee Situations" Inter-Agency Lesson learned Conference Proceedings.

- UNHCR. "Evaluation of UNHCR's policy on refugees in urban areas" A case study review of Cairo (2001)
- UNHCR (2002). "NGO Partnership in Refugee Protection: Questions and Answers" Refugees by Number
- UNHCR (2003). "Gender-based violence Against Refugees, Returnees and Internally Displaced People" Guidelines for Prevention and Response
- UNHCR (2011a). "Action against Gender-based violence : An Updated Strategy" Division of International Protection
- The UNHCR (2011b). " Promoting Livelihoods and Self-reliance Operational Guidance on Refugee Protection and Solutions in Urban Areas"
- Vriese, De Machtelt (2006). "Refugee livelihoods: A review of the evidence", a report prepared for United Nations High Commissioner for refugees evaluation and policy analysis unit.

Internet Linkleri

- <http://www.hrc.org/resources/sexual-orientation-and-gender-identity-terminology-and-definitions>
- <http://www.unhcr.org/protection/women/3f696bcc4/sexual-gender-based-violence-against-refugees-returnees-internally-displaced.html>
- http://ec.europa.eu/echo/news/international-day-elimination-violence-against-women-enough-enough_en
- http://ec.europa.eu/echo/what-we-do/humanitarian-aid/refugees-and-internally-displaced-persons_en
- <http://odihpn.org/magazine/ngos-in-refugee-protection-an-unrecognised-resource/>
- CEDAW <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
- Istanbul Convention (2011). <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı: <https://www.morcati.org.tr/en/>
- Strengthening Health System Responses to Gender-based Violence in Eastern Europe and Central Asia <http://www.health-genderviolence.org/guidance-for-health-care-professionals-in-strengthening-health-system-responses-to-gender-based-vi-0>
- Turkey Statistics Corporation (2014). Family violence against women

http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/KYAS_2014/ozet-tablolar/index.html

■ UN (1993) "Declaration on the Elimination of Violence against Women"
<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

■ UN Declaration on the Elimination of Violence against Women
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/095/05/PDF/N9409505.pdf?OpenElement>

■ UN (1998). "Report of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women",
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports/18report.pdf>

■ UN Secretary General (2006). "Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children"
https://www.unicef.org/violencestudy/reports/SG_violencestudy_en.pdf

■ USAID (2006). "Addressing Gender-based Violence through USAID's Health Programs: A Guide for Health Sector Program Officers", <http://www.prb.org/pdf05/gbvreportfinal.pdf>

■ WHO/LSHTM (2010)
http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/9789241564007_eng.pdf

hayatadestek

www.hayatadestek.org
info@hayatadestek.org